

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA FILOSOFIE**

**Existenciální komunikace ve filosofii existence Karla
Jasperse**

Bc. Pavlína Tomášová

Diplomová práce

2017

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v bibliografii. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne

Pavλίna Tomášová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doc. PhDr. Aleši Práznému, Ph.D. za cenné rady a připomínky, kterými provázel psaní mé diplomové práce. Poděkování patří i Václavu Němcovi Ph.D. za užitečné informace, které mi poskytl.

Anotace

Existenciální komunikace ve filosofii existence Karla Jaspersa

Diplomová práce je zaměřena na existenciální komunikaci německého filosofa 20. století Karla Jaspersa. V úvodu diplomové práce je nastíněna problematika překladu pojmů *Dasein* a *Existenz*, které jsou pro Jaspersovu filosofii existence zásadní. Práce se věnuje projasnění konceptu existenciální komunikace na základě odlišení existenciální komunikace od objektivních způsobů komunikace. Práce chce zároveň dokázat, že Jaspersovo pojetí existenciální komunikace je výjimečné, ačkoli je nedoceněné. Diplomová práce objasňuje základní pojmy, jež souvisí s existenciální komunikací ve filosofii Karla Jaspersa: mezní situace, komunikace, transcendence, objímající a jiné.

Klíčová slova: Karl Jaspers, Existenz, Dasein, existenciální komunikace, mezní situace, objímající.

SUMMARY

Existential Communication in Karl Jaspers' Philosophy of Existence

Diploma thesis is focused on existential communication in philosophy of existence developed by German philosopher Karl Jaspers. It starts with the problem of translation of original key terms *Dasein* and *Existenz*. This thesis focuses on elucidating the concept of existential communication based on distinction between existential communication and objective mode of communication. The aim of this thesis is to prove that Jaspers' conception of existential communication is extraordinary even if not properly appreciated. Diploma thesis explains Karl Jaspers' notions related with existential communication in his philosophy: boundary situation, communication, transcendence, embracing and others.

Key words: Karl Jaspers, Existenz, Dasein , existential communication , boundary situations, embracing.

Obsah

Úvod	1
I. Komunikace jako univerzální podmínka lidského bytí	3
II. Objímající	7
III. Objektivní způsoby komunikace	11
Komunikace v jednoduché pospolitosti	12
Komunikace ve věcné účelnosti a racionalitě	13
Komunikace v duchovnosti	14
Otevřená a omezená komunikace.....	14
IV. Podmínky existenciální komunikace	16
Samota	16
Otevřenost.....	18
Oboustranný zájem	19
V. Existenciální komunikace	20
Svoboda a existenciální pravda	25
Přátelství a láska v komunikaci.....	29
Situace a boj	31
VI. Existenciální komunikace jako metafyzický základ liberální politiky	34
VII. Význam komunikace	38
Závěr	42
Bibliografie	45

Úvod

Tématem diplomové práce je existenciální komunikace ve filosofii Karla Jaspersa. Jaspers se konceptem komunikace zabýval již ve svém prvním díle *Psychologie světových názorů* (*Psychologie der Weltanschauungen*, 1919). Zde otevřel téma existenciální komunikace, díky níž jsou v jeho pojetí překonávány hranice a protiklady ve vědomí člověka. Koncept komunikace, její způsoby a podmínky Jaspers detailně popisuje v druhém díle *Filosofie* (*Philosophie. Existenzerhellung*, 1932), v němž uvažuje o komunikaci v souvislosti s projasňováním existence. Zamýšlí se nad existencí člověka ve světě s dalšími lidmi a tím, jaký význam komunikace v lidském životě má. Jaspers přemýšlí jak o komunikaci z hlediska každodennosti všedního bytí, tak především z hlediska komunikace existenciální.

Jaspers si byl vědom toho, jak důležitá je komunikace nejen ve filosofii ale i při vývoji lidstva. Americký antropolog A. Montagu a politolog F. Matson v knize *Human Dialogue*¹ uvádí, že „nikdo jiný v naší době tolik nezdůrazňoval komunikaci jako Jaspers ve své filosofii existence.“² Jaspers byl jeden z prvních, kdo ve své době poznal epistemologický a ontologický význam lidské komunikace, tak jako Buber a malá skupina dialogických filosofů ve dvacátém století.³ Jaspersův výrok „existence se uskutečňuje pouze prostřednictvím komunikace“ dokládá, že komunikace má v Jaspersově filosofii existence zásadní význam. Tyto představy o komunikaci a existenci se staly ustavující pro Jaspersovu pozdější politickou filosofii.⁴

Jaspers byl velmi ovlivněn Kantem, Platónem, Nietzschem a především svým současníkem Maxem Weberem. Gadamer popsal Jaspersovu inspiraci Weberem tak, že Jaspers na Weberovi obdivoval jeho „železnou sebedisciplínu velkého výzkumníka.“⁵ Ve filosofii komunikace se inspiroval z velké části Kierkegaardem, od něhož přejímá část pojmosloví i myšlenek (pojem *Existenz*, sebereflexe, hranice, dialektika nepřímého sdělení).⁶

¹ Matson, F., W., Montagu, A., *Human Dialogue. Perspectives on communication*. New York: Free Press, 1967.

² Tamtéž, s. 7.

³ Gordon, R., D., Karl Jaspers: Existential philosopher of dialogical communication. *Southern Communication Journal* č. 65, Memphis: Winter, 2000, s. 106.

⁴ Salamun, K., *Karl Jaspers*. München: Beck, 1985, s. 72.

⁵ Gadamer, H. G., *Gesammelte Werke, Bd. 10. Hermeneutik im Rückblick*, Tübingen: Mohr Siebeck, 1995, s. 394.

⁶ Kierkegaard, S., *Filosofické drobký aneb Drobátko filosofie* (přel. M. Thulstrupová). Olomouc: Votobia, 1997.

Protože Jaspers odmítal označení „existencialismus“ a svou filosofii existence (*Existenzphilosophie*) chápal jako protest proti hotovým a upevněným naukám a proti akademickému dogmatismu⁷, je uchopení Jaspersovy filosofie existence celistvě obtížné. „Profesorskou filosofii nepovažoval za skutečnou filosofii, protože se pokoušela napodobovat vědu tím, jak se zabývala věcmi, které právě jakožto věci nejsou pro základní otázky našeho života směrodatné. Sám sebe nepovažoval za žádného originálního filosofa (ursprünglicher Philosoph).“⁸

Jaspers bývá řazen mezi nejvýznamnější filosofy existence dvacátého století⁹, ale jeho pojetí komunikace zatím nebylo dostatečně rozvinuto. Zatímco myšlenky vztažené ke komunikaci od Bubera, Heideggera, Gadamera nebo Bachtina a dalších jsou známé, tak práce týkající se komunikace od Jasperse není zatím podrobně prozkoumána. „Friedman označuje Jasperse jako jednoho ze sedmi učenců, kteří přišli s dialogickou nebo (Já – Ty) filosofií nezávisle na Buberovi.“¹⁰ R. Johannesen v článku „The emerging concept of communication as dialogue“ píše, že poté, co shledal Bubera jako primárního dialogického filosofa, tak další dva existencialisté, kteří objevili dialog jako základ porozumění mezi lidmi, byli Karl Jaspers a Gabriel Marcel.¹¹

Je nutné vymezit rozsah, v němž bude tato práce o existenciální komunikaci pojednávat. Komunikace se jeví spíše jako psychologický pojem, ale vzhledem k tomu, že v Jaspersově filosofii je existenciální komunikace prostředkem pro dosahování existence, je komunikace v Jaspersově pojetí tématem filosofickým. Diplomová práce se zaměří především na otázky: jaký je rozdíl mezi běžnými druhy komunikace a existenciální komunikací a jaké jsou podmínky existenciální komunikace. Jsou pro dosažení existence nutné oba ustavující momenty – tedy existenciální komunikace i mezní situace? Hlavní otázkou této práce je, jaký je význam existenciální komunikace v životě každého člověka.

⁷ Kaufmann, W., *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*. New York: Meridian Books, Inc., 1956, s. 22.

⁸ Hejdánek, L., *Jaspers jako filosof*. *PAIDEIA: Philosophical EJournal of Charles University*, 2005, 2, č. 2. [online]. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia/index.php?sid=3&lng=cs&lsn=10&jiid=5&jcid=29>. ISSN 1214-8725. [cit. 8. 5. 2017].

⁹ Označuje ho tak např. W. Kaufmann, F. Mattson a další.

¹⁰ Gordon, R., D., *Karl Jaspers: Existential philosopher of dialogical communication*. c. d., s. 105.

¹¹ Johannesen, R., L., *The emerging concept of communication as dialogue*. *Quarterly Journal of Speech*, 1971, s. 374.

I. Komunikace jako univerzální podmínka lidského bytí

Tato práce se zaměřuje na různé způsoby komunikace v Jaspersově filosofii existence a základem správného uchopení problému je rozlišení dvou termínů, které Jaspers ve své filosofii používá a pro objasnění jeho filosofie jako celku jsou zásadní. Jedná se o pojmy *Dasein* a *Existenz* – v tomto tvaru s nimi Jaspers pracuje ve svých filosofických dílech, především v jeho třídílné *Filosofii (Philosophie, 1932)*, v níž Jaspers systematicky rozvinul své filosofické postoje a v níž je naznačena celá struktura Jaspersovy filosofie včetně komunikace. Jaspers na své třísvazkové *Filosofii* pracoval přibližně od roku 1921 a před jejím vydáním publikoval jako předvoj knihu *Duchovní situace doby*¹².

V anglickém překladu *Filosofie*, kterou přeložil E. B. Ashton jako *Philosophy*, je pojem *Dasein* přeložen jako *existence*, avšak termín *Existenz* nechal Ashton v originálním znění. Ashton uvádí: „Přeložil jsem *Dasein* jakožto existenci spoléhajíc na Jaspersův text, abych předešel nedorozumění s těmi, kteří užívají pojem *Dasein* a pojem *Existenz* byl ponechán v německé formě stejně jako v dřívějších překladech.“¹³ Ashton se tak rozhodl z několika důvodů. Především proto, že pojem *Existenz* používal již Kierkegaard, jímž se Jaspers inspiroval, dále pak proto, že *Existenz* se jeví jako přísně technický pojem.¹⁴ Ashton poznamenává, že německý jazyk má stejně jako anglický jazyk páry slov, neboli etymologická synonyma, odvozená z odlišných jazyků. Jeden z jazyků je obvykle latinský a druhý germánský. Tyto páry slov většinou označují stejnou věc. „Jaspers s oblibou rozšiřuje svůj vyjadřovací arzenál tím, že každému slovu v těchto párech dává odlišný význam. To, co činí významy jasnými, je kontext.“¹⁵

V různých překladech Jaspersovy filosofie do češtiny ovšem vznikl sémantický zmatek a není viditelný žádný závazný úzus, což je zřejmě zapříčiněno tím, že Jaspersovo hlavní dílo *Filosofie* není do češtiny přeloženo a jsou přeloženy pouze fragmenty jeho celoživotní tvorby nebo svazky přednášek.

¹² Sobotka, M., Karl Jaspers. Život a dílo. In: Karl Jaspers. *Duchovní situace doby*. Praha: Academia, 2008.

¹³ Ashton, E. B., Translator's note. In: Karl Jaspers. *Philosophy 1*. Chicago: The University of Chicago Press, 1969, s. xvi.

¹⁴ Tamtéž, s. xvi–xvii.

¹⁵ Tamtéž, s. xvi.

V českém překladu *Mezní situace*¹⁶, jenž je částí *Philosophie II – Existenzerhellung*, V. Němec překládá Jaspersův pojem *Dasein* jako pobývání a *Existenz* překládá jako existence. V této diplomové práci se bude po vzoru Němce pracovat s českým překladem pojmu *Dasein* jako pobývání, což je odlišný pojem od *Dasein* jakožto pobyt¹⁷, jak je užíván u Heideggera. *Dasein* jakožto pobývání vyjadřuje trvalý proces existování jako stávání se sebou samým (*Selbst*). Německý pojem *Existenz* je v souladu s Němcem přeložen jako existence.

Aby Jaspers ukázal roli komunikace nejen v životě jednotlivce, ale i ve vývoji lidstva, zaměřil se nejprve na rozlišení člověka a zvířete. Zvířata a lidé mají dva znaky, jež je přibližují a zároveň oddělují. Prvním znakem je, že lidé i zvířata tvoří společenství. Zvířata vytvářejí stále stejné útvary čistě instinktivně, pudově. Úloha jednotlivého člena zvířecího společenství je nahraditelná. Naopak lidé žijí ve společenstvích, jež se proměňují a v nichž se různé problémy stávají díky komunikaci pochopitelnými a srozumitelnými. „Žádný člověk není výlučně sám pro sebe jako jedinec.“¹⁸ Lidské společenství je zprostředkované (komunikace, symboly).¹⁹ Otázky smyslu, účelu, vztahování se k pravdě, k Bohu, konečnosti bytí, odvádí člověka od percepce, která je typická pro zvířata. Zvíře je perceptivní, nežije v symbolických formách (př. náboženství).²⁰ „Člověk je na rozdíl od zvířete nehotová bytost, která se uskutečňuje teprve v dějinách.“²¹

Jaspers argumentuje, že druhým znakem, jenž je společný zvířatům a lidem, je komunikace. Lidská komunikace je trvale otevřený, rozvíjející se proces. Komunikace je v neustálém pohybu a střídají se v ní různé obsahy. Avšak zvířecí komunikace slouží k jasně daným instinktivním cílům; má opakující se a definitivní cíl.²² Ačkoliv zvířata i lidé vytvářejí společenství, v nichž mezi sebou komunikují, tak je patrný rozdíl v tom, že zatímco zvířata jednájí pudově a instinktivně, tak lidské společenství je konstruované skrze jazyk a pobývání je konstituováno skrze tradici.²³

¹⁶ Jaspers, K., *Mezní situace* (přel. V. Němec). Praha: OIKOYMENH, 2016.

¹⁷ Heidegger, M., *Bytí a čas* (přel. I. Chvatík, P. Kouba, M. Petříček, J. Němec). Praha: OIKOYMENH, 1996, s. 27.

¹⁸ Jaspers, K., *Rozum a existencia* (přel. P. Elexová). Bratislava: Kalligram, 2003, s. 66.

¹⁹ Tamtéž, s. 67.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Jaspers, K., *Atomová bomba a budoucnost lidstva. Politické vědomí v naší době* (přel. M. Váňa). Praha: Academia, 2016, s. 300.

²² Jaspers, K., *Rozum a existencia*. Bratislava: Kalligram, 2003, s. 66.

²³ Tamtéž, s. 67.

Z předchozích argumentů vyplývá, že pro Jasperse je komunikace konstitutivním prvkem a univerzální podmínkou lidského pobývání. Proč je ale komunikace tolik důležitá v Jaspersově filosofii existence? Základním východiskem Jaspersovy filosofie je, že člověk v každodenním životě žije jakožto pobývání. Úkolem jedince dle Jasperse, je stát se existencí, stávat se sebou samým. Jaspers tvrdí, že se člověk může stávat sebou samým, čili existencí ve dvou momentech: v mezních situacích a v existenciální komunikaci. „V okamžiku existence má existující plnou jistotu: toto chci skutečně já sám, to je učiněno pro věčnost, zde se rozhodovalo absolutno.“²⁴

Jaspersovi se v jeho filosofii existence jedná o skok mezi imanentními způsoby bytí (vezdejší či pouhé bytí, vědomí vůbec a duch), které se neustále snaží objektivně zkoumat vědy, ačkoliv skutečný obsah těchto imanentních způsobů je neuchopitelný a lze ho nahlédnout pouze v okamžicích existenciálního vzepětí jako transcendenci k existenci. Ve stávání se sebou samým se jedná o transcendující přechod od imanence k transcendenci. Skok od imanentního pobývání k existenci, jež je pro jedince možností k uchopení svého bytí sebou, nazývá Jaspers „vzepětím“.²⁵

Je-li komunikace konstitutivním elementem, pak člověk není schopen dosáhnout existence, pokud by byl izolován od ostatních lidí a bez komunikace, tedy pokud by chyběl podle Jasperse jeden z ustavujících momentů (mezní situace, existenciální komunikace). Existence je vázaná na soužití s druhými lidmi.

Představme si člověka, který by vinou osudu ztroskotal sám na ostrově. Mohl by se takový člověk stát existencí? Aspekt existenciální komunikace by u něho byl vyloučený. Ačkoli podle Sanera uvažuje Jaspers i o možnosti autokomunikace nebo mimolidské komunikace, tak obě tyto varianty jsou pouze krajní možnosti, protože skutečná existenciální komunikace je dialogem člověka k člověku.²⁶ Podle Jasperse lidské bytí nezakládá pouze fakt samotného bytí – zrození, ale především komunikace. Jaspers uvádí výstižný příklad, jenž je odpovědí na zde položenou otázku. „Příkladem jsou nešťastní hluchoněmí lidé, kteří se v důsledku vrozeného nebo na počátku života získaného poškození sluchového orgánu nemohli vyvíjet: moderní vyučování, které z nich dnes dělá

²⁴ Röd, W., Thurnher, R., Schmidinger, H., *Filosofie 19. a 20. století III.* (přel. M. Petříček). Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 247.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Saner, H., *Karl Jaspers. Selbstzeugnissen und Bilddokumenten* Hamburg: Rowohlt, 1970, s. 100.

plnohodnotné lidi, v minulosti nebylo. Ti, kteří řeč neslyšeli, nemohli se jí naučit, a proto nebyli účastni na tradici. Sotva bylo možné odlišit je od úplných idiotů.²⁷ Tímto se projasňuje otázka toho, zda by člověk dosáhl existence bez přítomnosti a komunikace s druhým člověkem. Dosažení existence není možné bez existenciální komunikace. Pokud by nebyl druhý člověk, rozplynulo by se vlastní Já. Já je možné, pouze pokud se obrací k druhému. Kdyby člověk z nějakých důvodů byl oddělen od ostatních lidí a žil osamoceně, zřejmě by si začal představovat jakéhosi imaginárního druhého, čímž by se snažil o zachování sociálního Já. Hans Saner v kapitole „Starost o svět“ píše: „Zdá se, že mezní situace by pro Jaspersa mohla být cestou jednotlivce k existenci ve své jednotlivosti. To je ale omyl. Jednotlivé je pro něj sice jediné ve smyslu nezastupitelnosti, nikoli ale jediné ve smyslu ojedinělosti a uzavřené osamělosti. Ojedinělý je člověk jen v komunikaci s jinými lidmi.“²⁸ Jaspers výrokem: „tento proces uskutečňování se neděje v izolované existenci, nýbrž pouze spolu s druhým“²⁹, dokládá, že člověk nemůže dosáhnout existence v osamění, vždy k tomu potřebuje druhého člověka a pouze skrze existenciální komunikaci se člověk stává sám sebou. Proto Jaspers v knize *Rozum a existence (Vernunft und Existenz, 1935)* označuje komunikaci jako „univerzální podmínku lidského bytí“. Jaspers tvrdí, že skutečné existence, autentického bytí nelze dosáhnout ani o samotě a v izolaci, ale ani v masové společnosti, neboť rozvoj člověka je možný pouze díky otevřenosti a při kontaktu s druhými lidmi, zároveň však moderní masová společnost neponechává člověku samotu, jež existenciální komunikaci předchází.³⁰ Bytí samo o sobě není bytím, protože není reflektováno. Člověk potřebuje komunikaci a ostatní lidi, aby mohl být sám sebou. „Tento proces uskutečňování se neděje v izolované existenci, nýbrž pouze spolu s druhým. Pro sebe sám nejsem ani zjevný, ani skutečný.“³¹

Z uvedeného vyplývá, že komunikace je univerzální podmínkou lidského bytí. Komunikace však pro Jaspersa není jedním celkem. Jaspersova filosofie komunikace rozlišuje mezi dvěma základními druhy komunikace. Rozlišuje tzv. komunikaci pobývání (*Daseinskommunikation* – *Dasein* jakožto bytí zde) a existenciální komunikaci. Komunikaci

²⁷ Jaspers, K., *Rozum a existencia*. c. d., s. 67–68.

²⁸ Saner, H., *Karl Jaspers. Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. c. d., s. 100.

²⁹ Jaspers, K., *Philosophy 2* (přel. E. B. Ashton). Chicago: The University of Chicago Press, 1970, s. 65.

³⁰ Téma samoty, masové společnosti a existenciální komunikace je rozpracováno v této práci v kapitole „Podmínky existenciální komunikace“.

³¹ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 54.

pobývání je třeba rozlišovat v jejích motivech a působeních a podle Jasperse vychází z toho, že člověk žije ve společnosti s ostatními lidmi, komunikuje s nimi a pomocí komunikace navazuje, rozvíjí a udržuje sociální kontakt a společenské vztahy.³² V komunikaci pobývání Jaspers rozlišuje její objektivní způsoby, neboť je zachytitelná objektivně. Naopak existenciální komunikace není zachytitelná objektivně, člověk se v ní stává sám sebou. „Lze v ni věřit, ale nelze ji znát. Domníváme-li se, že ji vlastníme, už jsme ji ztratili.“³³

Komunikace pobývání se rozděluje podle způsobu objímajícího na komunikaci vezdejšího bytí (komunikace v jednoduché pospolitosti), komunikaci vědomí vůbec (komunikace ve věcné účelnosti a racionalitě) a komunikaci ducha (komunikace v duchovnosti). Objímajícímu a způsobům komunikace se věnují následující kapitoly.

II. Objímající

Pojem „objímající“ (*das Umgreifende*) je pro pochopení Jaspersova pojmu komunikace významný, protože podle druhu objímajícího se určuje jeden ze tří objektivních způsobů komunikace pobývání. Pro Jasperse je základním jsovcem bytí ve světě. Bytí není nijak vzdálené, izolované, nemůžeme se ho zbavit, protože nás objímá; bytí se nás intenzivně dotýká: „Objímající je tedy to, co se vždy jen ohlašuje, je-li myšleno. Samo se nám nikdy neukazuje, nýbrž všechno ostatní se nám ukazuje v něm.“³⁴

Jaspers se pojmem objímajícího snaží překonat novověké rozštěpení na subjekt a objekt. Podle Jasperse je totiž problematické, že se člověk, jakožto subjekt, zaměřuje na vše kolem sebe jako na objekt, včetně vlastního bytí. „To, co já jakožto bytí zakouším, je tudíž vždy v celku rozštěpení na subjekt a objekt, nikoli pouze na jedné straně.“³⁵ V novověku, především pod vlivem Descarta byl člověk vytržen z kosmického řádu a stal se zdrojem sebe sama, vše se pro něho stává objektem. Jaspers však tvrdí, že ačkoli se člověk snaží svým myšlením proniknout k co nejširšímu rozsahu možného, tak nikdy není schopen nazřít vše; neustále se posouvá horizont poznání, člověk není schopen nahlédnout bytí jako celek, horizont je vždy obklopen něčím dalším – objímajícím.³⁶

³² Jaspers, K., *Philosophy* 2. c. d., s. 51.

³³ Jaspers, K., *Úvod do filosofie* (přel. A. Havlíček). Praha: OIKOYMENH, 1996, s. 87.

³⁴ Tamtéž, s. 24.

³⁵ Jaspers, K., *Filosofická víra* (přel. A. Havlíček). Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 21.

³⁶ Jaspers, K., *Rozum a existencia*. c. d., s. 40.

Člověk je vržen do objímajícího; žije ve světě plném věcí a lidí. Účelem věcí, které nás obklopují, je uvědomění si svého bytí jako celku. Jaspers neurčuje u věcí „příručnost“ jako Heidegger. Jaspers totiž nestanovuje ontologickou diferenci – nerozlišuje mezi bytím a jsoucнем, vše je zahrnuto pod pojem objímajícího. Jaspers rozlišuje dva druhy objímajícího, a to objímající jako bytí o sobě nebo objímající jako bytí, kterým jsme my. Od úžasu objímajícího celku (bytí o sobě – člověk žasne nad světem, Bohem, přírodou) se člověk dostává ke konkrétnějšímu filosofování o vlastním bytí a jeho místě ve světě (bytí, kterým jsme my).³⁷

Imanentní objímající, tedy to, kterým jsme my, se vyjevuje třemi způsoby: vezdejší bytí (*bloßes Dasein*³⁸), vědomí vůbec (*das Bewusstsein überhaupt*) a duch (*Geist*). Ve vezdejším bytí si člověk uvědomuje, že je ve světě obklopen různými věcmi a zároveň nazírá, co jest a z toho si utváří představu o skutečnosti světa. Podle Jasperse člověk je sám pro sebe, jako jsou pro něho ostatní věci; člověk zažívá základní uvědomění si toho, že je součástí světa, který ho obklopuje. „Chápeme se jako jeden druh bytí mezi jinými.“³⁹ Ve vezdejším bytí jsme si dáni jako předmět mezi předměty, ale jako předmět zvláštní.⁴⁰ Vezdejší bytí nelze uchopit jako objekt zkoumání (hmota, život, duše), jenž se vyskytuje ve světě před námi, neboť jakmile jej začneme objektivizovat, přestává být objímajícím.⁴¹

Podle Jasperse je druhým způsobem objímajícího vědomí vůbec (*Verstand*). Pouze to, co vstupuje do individuálního vědomí v určitém čase a podobě, se stává předmětem. Tím, že je předmět ve vědomí, tak vědomí s předmětem pracuje jako s určitou formou myslitelnosti, jež je vždy jazykem sdělitelná. Nositелеm živého, individuálního vědomí v časovém dění je pobývání. Člověk však není pouze vlastním vědomím, ale je i vědomím vůbec. V každodenním životě pracuje pobývání s tím, že stejně tak jako ono samo, jsou i ostatní lidé nadáni vědomím. Vlastní, individuální vědomí není objímající, ale vědomí vůbec je

³⁷ Jaspers, K., *Úvod do filosofie*. c. d., s. 15.

³⁸ Jaspers pro označení prvního způsobu objímajícího skutečně používá pojem *das Dasein*. Ve slovenském překladu knihy *Rozum a existencia* překládá P. Elexová první způsob objímajícího jako pobývání, avšak v českém překladu je používán termín „vezdejší či pouhé bytí“. Jelikož Jaspers používá pojem *Dasein* v několika různých možnostech (viz začátek kapitoly „Komunikace jako univerzální podmínka lidského bytí“), je tedy v tomto případě pojem *Dasein* omezen. *Dasein* jako vezdejší či pouhé bytí je používáno v případech, kde stojí proti *Existenz* a kde je odlišeno od „vědomí vůbec“ a „ducha“. O používání pojmu *Dasein* v Jaspersově *Filosofii* pojednal Thomas Räber v knize *Das Dasein in der „Philosophie“ von Karl Jaspers* viz: Räber, T., *Das Dasein in der „Philosophie“ von Karl Jaspers*, Diss, Bern, 1955.

³⁹ Jaspers, K., *Rozum a existencia*. c. d., s. 43.

⁴⁰ Thurnher, R., Röd, W., Schmidinger, H., *Filosofie 19. a 20. století III*. c. d., s. 242.

⁴¹ Jaspers, K., *Rozum a existencia*. c. d., s. 43.

nadindividuální a objímající je, protože se podle Jasperse podílí na všeobecně platné pravdě. Individuální vědomí, které není objímající, přechází k objímajícímu jako ke společnému vědomí vůbec. Vědomí vůbec je nečasové, abstraktní, neskutečné, zatímco individuální vědomí je časově určené.⁴²

Pojem vědomí vůbec (*Verstand*) je analogií ke Kantově epistemologii. Vědomí je základním aspektem při zpředměťňování. „Objímající jakožto vědomí vůbec je nám jako realita bezprostředně přítomné v živém výkonu všeobecně platného a nutného poznávání.“⁴³ V individuálním vědomí se zpředměťňuje realita; je to schopnost předmětně uchopovat okolní jsoucna. Vědomí vůbec je součástí objímajícího bytí, které je všem lidem identické a vzniká z něho evidence (očividné). Pobývání může nahlédnout nekonečně mnoho věcí, ale nemůže obsáhnout všechny zkušenosti, proto ho poznání neuspokojuje, uspokojí ho až samotná transcendence.

Jaspersovu inspiraci Kantovými pojmy rozumu a rozvažování rozvádí americká psychoterapeutka a žačka Arendtové E. Young-Bruehlová ve své knize *Freedom and Karl Jasper's Philosophy*.⁴⁴ Kantův schematismus, v němž se subjekt vztahuje ke světu, podle Young-Bruehlové, Jaspers proměňuje v dialektickou myšlenku, že názory bez pojmů jsou slepé a pojmy bez názorů jsou prázdné. Existence se stává jasnou skrze rozum a rozum získává obsah pouze skrz existenci.⁴⁵

Třetím způsobem objímajícího, kterým jsme my, je v kontextu ostatních způsobů objímajícího duch. Duch už není abstraktní vědomí, ale je to celistvost pochopitelného myšlení, jednání, cítění. „Duch tvoří prostor existenciálního sdělení. Oddat se mu s důvěrou, je jediná cesta člověka k jasnosti, řeči a sebevědomí existence.“⁴⁶ Duch nemůže být předmětem lidského vědění – je to pouhá idea. Duch je děním v čase, je objímající jako reflexe vědění a zároveň je objímajícím jako skutečnost.⁴⁷

Jakýkoli obsah komunikace probíhá v celistvosti ducha. Vědomí vůbec je podmínkou komunikace. To, že spolu lidé vzájemně komunikují, je důkazem předpokladu každého

⁴² Jaspers, K., *Rozum a existencia*. c. d., s. 44.

⁴³ Röd, W., Thurnher, R., Schmidinger, H., *Filosofie 19. a 20. století III*. c. d., s. 242.

⁴⁴ Bruehlová, E. Y., *Freedom and Karl Jasper's philosophy*. Yale University Press, 1981.

⁴⁵ Tamtéž, s. 22.

⁴⁶ Jaspers, K., *Atomová bomba a budoucnost lidstva. Politické vědomí v naší době*. c. d., s. 359.

⁴⁷ Jaspers, K., *Rozum a existencia*. c. d., s. 46.

individuálního vědomí. Člověk sděluje druhému různé informace proto, že předpokládá, že druhý jakožto individuální vědomí mu rozumí (na rozdíl třeba od kamenů). Obsahy těchto sdělení se podílejí na samotném duchu. To, že člověk je časovým vědomím, je podmínkou komunikace. „Vědomí vůbec a duch utvářejí podoby skutečnosti, ve kterých se naše bytí v objímajícím mění na předmět; vědomí vůbec je podoba, ve které vidíme objímající jako podmínku bytí všeobecně platným a sdělitelným.“⁴⁸

Vědomí vůbec, jež je možné pouze díky pobývání, intencionálně uchopuje jednotlivé předměty; skrze vědomí vůbec se člověku dává skutečnost v mnohosti jevů a předmětů. Duch následně vnáší jednotu, čímž zakládá smysl. Duch myslí v idejích a hodnotách, a tak utváří jednotu jevů, jež nám poskytuje poznání na rovině vědomí vůbec. Tam, kde se duch projevuje na objektivní půdě, tvoří civilizace, kultury, instituce, umění. Je patrné, že Jaspers pojednává o duchu v jiném smyslu než Hegel.

Jaspers odlišuje ducha a rozum (*Vernunft*), který je úzce spjat s existencí. Projasnění existence je úlohou rozumu, zatímco duch zakládá celkovost a dává světu smysl. Rozum aspiruje na poznání bytí v jeho celkovosti, což je ale nesplnitelný úkol, neboť rozum, každý celek, jenž sám vytvoří, rozbíjí v rámci vyššího celku. Zatímco duch vytváří stabilní celky (kultury, umění, instituce), tak rozum je podle Jasperse „neklid filosofického ducha“, protože každou jednotu, kterou rozum sám vytvoří, zároveň vystaví pochybnostem a překonává ji tak. Rozum je tímto neustálým překonáváním sebe sama podobný existenci. Při každé existenciální komunikaci existence překonává sama sebe a úkolem člověka je neustálé stávání se sebou samým. Proto je podle Jasperse rozum instancí určenou pro poznávání existence. „Existence tvoří společnou půdu, zatímco rozum utváří společné pouto všech způsobů objímajícího.“⁴⁹

Podle Jasperse objímající a komunikace jsou od sebe neoddělitelné. Všechny typy objímajícího, kterým jsme my (vezdejší bytí, duch, vědomí vůbec) jsou možné pouze v komunikaci. Objímající jakožto bytí samo – svět, který nás obklopuje je takový, jak ho sdělujeme nebo jak je nám sdělován.⁵⁰

⁴⁸ Jaspers, K., *Rozum a existencia*. c. d. s. 47.

⁴⁹ Tamtéž, s. 55.

⁵⁰ Tamtéž, s. 68.

Na tomto místě vyvstává otázka po metodě, již Jaspers ve své filosofii existence užívá. Jaspers přejímá Kantovy kategorie rozumu a rozvažování, mohl by tak být řazen mezi epistemology, avšak jeho základním východiskem je tvrzení, že objektivní svět se klade skrze existenci, tedy subjektivně. Jeho pozicí není teorie poznání, ale poznání poznávajícího subjektu. Zatímco Kant nachází v poznávajícím subjektu formální a priori, tak Jaspers stanovuje existenciální a priori, protože poznání se člověku dává až skrze existenci.⁵¹ Při rozpracování systému objímajícího Jaspers užívá i fenomenologický pojem intencionality, tudíž se Jaspers metodologicky pohybuje mezi fenomenologií, existenciální epistemologií a hermeneutikou (jeho žákem byl P. Ricoeur a H. G. Gadamer byl Jaspersem taktéž ovlivněn) a vytváří tak vlastní pozici na rozhraní novokantovské epistemologie a hermeneutiky.

III. Objektivní způsoby komunikace

Pro to, aby byla objasněna existenciální komunikace, je nejprve nutné ji odlišit od objektivních způsobů komunikace neboli komunikace pobývání (*Daseinskommunikation*). Jaspers v druhém díle *Filosofie*, která byla vydána v roce 1932, rozlišuje tři objektivní způsoby komunikace pobývání, jež jsou odvozeny od tří způsobů objímajícího bytí a jejichž projasnění je úkolem jeho filosofie.⁵² Jako objektivní způsoby komunikace zde Jaspers označuje ty komunikace, v nichž má člověk objektivně prokazatelný vztah k ostatním lidem. Člověk se každý den vyjadřuje všemi třemi objektivními způsoby, protože díky nim se lidé navzájem domlouvají, zároveň v nich vzácně prosvítá komunikace existenciální. V pozdějším díle *Atomová bomba a budoucnost lidstva* (1958), však Jaspers představuje jiné dělení komunikace. Této problematice se bude věnovat podkapitola „Otevřená a omezená komunikace“.

⁵¹ Černý, V., *První sešit o existencialismu*, Praha: Václav Petr, 1948, s. 13.

⁵² Jaspers, K., *Philosophy 2. c. d.*, s. 48.

Komunikace v jednoduché pospolitosti

Jedním z objektivních typů komunikace je komunikace, jež se týká naivního nezpochybňovaného pobývání (*Kommunikation in primitiver Gemeinschaftlichkeit*⁵³). Jedná se o společenství lidí, které je založeno na egocentrické potřebě – každý člověk se snaží o uspokojení vlastních zájmů (bohatství, moc apod.). Pokud se lidé shodnou na společných zájmech, tvoří účelová společenství.⁵⁴ Takový člověk žije a neptá se; je ve světě spolu s ostatními lidmi, sdílí společnou realitu a přijímá ji takovou, jaká je. „V naivní existenci dělám to, co dělají ostatní. Věřím tomu, čemu věří ostatní, a myslím tak, jak myslí ostatní.“⁵⁵

Charakteristické pro tuto komunikaci je, že každý člověk se pokouší prosadit své vlastní zájmy a požadavky, což může vést k narušení společnosti, ve které žije.⁵⁶ Jakmile jsou zájmy komunikujícího naplněny, komunikace je přerušena. Komunikace v primitivní společnosti je boj jednotlivých pobývání (*Daseinskampf*); veškerá sdělení jsou využívána jako prostředek boje. Lidé na této úrovni komunikace používají k dosažení svých cílů zamlčování, dvojznačnosti, lži a klamy. Kurt Salamun⁵⁷ objasňuje i morální stránku primitivní komunikace: „V primitivní komunikaci nezáleží na tom, jestli prostředky, kterými člověk dosáhne účelů, odpovídají mravním měřítkům nebo ne. Důležitý je pouze úspěch.“⁵⁸ Návaznost na Kantův kategorický imperativ „jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek“⁵⁹, je evidentní. Komunikativní vztahy v primitivních pospolitostech jsou vztahem prostředku a účelu, v nichž se jedná o naplnění vlastních zájmů každého jednotlivce. V takovém vztahu tedy lze vyměnit komunikačního partnera libovolně, neboť každý, kdo může zaručit požadovaný úspěch, je akceptován jako komunikační partner.⁶⁰

⁵³ Jaspers pod souslovím „komunikace v primitivní pospolitosti“ nemyslí komunikaci primitivních, jednoduchých společností, nýbrž to, že pomocí tohoto nejjednoduššího typu objektivní komunikace člověk sděluje druhým své potřeby a zájmy.

⁵⁴ Salamun, K., *Karl Jaspers*. München: Beck, 1985, s. 74.

⁵⁵ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 48.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Kurt Salamun je rakouský filosof, zakladatel a prezident Karl Jaspers Society, kterou založil v roce 1987 v Grazu.

⁵⁸ Salamun, K., *Karl Jaspers*. c. d., s. 74.

⁵⁹ Kant, I., *Základy metafyziky mravů* (přel. L. Menzel). Praha: Svoboda, 1990, s. 91.

⁶⁰ Salamun, K., *Karl Jaspers*. c. d., s. 74.

Komunikace ve věcné účelnosti a racionalitě

Druhým způsobem je komunikace na rovině vědomí vůbec. Předpokladem takové komunikace je překročení jednoduché pospolitosti, které je nejzřejmější v každodenním pobývání.⁶¹

Na základě obecně platných pravidel lze souhlasit s ostatními lidmi ve vztahu k určitým věcem. V racionální komunikaci (*Kommunikation in sachlicher Zweckhaftigkeit und Rationalität*) se vyjadřuje souhlas či nesouhlas s formální správností či nesprávností vět nebo s empirickou správností či nesprávností faktů. V diskusi se jeden z diskutujících partnerů snaží předkládat k posouzení různé náměty. Na základě obecně platných pravidel a zkušeností v diskusi partneři předložené náměty akceptují nebo zavrhnou. Diskuse je čistě věcná; jedná se pouze o pravdivost nebo nepravdivost výroků. Společenství účelnosti a racionality je neosobní, každý diskutující může být vyměněn; lidé si v takové komunikaci neuvědomují nezastupitelnost, individualitu a nenahraditelnost každého člověka.⁶² Jaspers je přesvědčen, že z účelové a racionální komunikace vzrůstá „nedostatečnost“.⁶³

Vzniká tak napětí mezi univerzálním a singulárním; člověk přechází od společného a sdíleného k jedinečnému a individuálnímu. Kdyby celé lidstvo sdílelo všechno stejně, tak si lidé mezi sebou nemají, co říct. Jaspers tvrdí, že až když se začnou objevovat rozdíly, tak si člověk začne uvědomovat sám sebe jako rozdílného a odlišného a dojde k uvědomění si vlastní existence. Člověk se stává sám sebou pouze v komunikaci s druhými. Jsme sice sami sebou, ale potřebujeme druhé lidi, abychom si uvědomili svébyť (*Selbstein*). Druzí lidé nám předávají určitou tradici sdíleného světa. Člověk v prvních dvou objektivních způsobech komunikace má možnost zacházet s druhými jako s věcí. Podle Jasperse člověk nakládá s druhými tak, aby je dostal tam, kde je potřebuje mít a činí tak skrze rozumění. V takové komunikaci se nerozvíjí osobní vztah, neboť člověk nechápe druhého jako sobě rovného, kontroluje ho, aniž by o tom druhý věděl, nebo o tom dokonce ví a přijímá to.⁶⁴

⁶¹ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 48.

⁶² Salamun, K., *Karl Jaspers*. c. d., s. 75.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 49.

Komunikace v duchovnosti

Třetí oblastí, v níž má člověk objektivně prokazatelný vztah k ostatním lidem je v podílu duchovnosti. Tento třetí způsob komunikativního kontaktu je na rozdíl od dvou předešlých podle Jasperse, plnohodnotná komunikace. Společenství ve smyslu celku – státu, společnosti, rodiny, univerzity, nám umožňuje plnohodnotnou komunikaci.⁶⁵ Salamun vysvětluje, že slovem „plnohodnotná“ (*gehaltvoll*) je jasně míněno to, že vychází z oboustranného porozumění, co se týče myšlenek a smysluplnosti. Duch sjednocuje poznání, jež se člověku jeví skrze intencionalitu v rámci vědomí vůbec. Jako příklad komunikace v podílu duchovnosti lze uvést umění. V každém umění probíhá komunikace – autor chce svým dílem něco sdělit, a tak vzniká komunikace, jež nemá charakter předmětného poznání. I z komunikace v podílu duchovnosti vyplývá, že je nedostatečná, protože komunikující člověk v ní neuskutečňuje existenci.⁶⁶ Mezi této komunikace je samotná existence. Tam, kde začíná existence, končí komunikace.⁶⁷

Otevřená a omezená komunikace

V úvodu kapitoly o objektivních způsobech komunikace je předznamenána problematika toho, jak o komunikaci Jaspers uvažuje v různých fázích svého života. Zatímco ve *Filosofii* v roce 1932 pojednává o třech objektivních způsobech komunikace, proti nimž stojí komunikace existenciální, tak v knize *Atomová bomba a budoucnost lidstva*, jež vznikla deset let před jeho smrtí, kdy se věnoval politické filosofii, Jaspers uvádí jiné rozlišení komunikace – komunikace omezená a otevřená.

Podle Jasperse je omezená komunikace ta, v níž je proneseno „konečné stanovisko“. Jeden z komunikujících formuluje a zaujme určité stanovisko a je přesvědčen, že je poslední. V tu chvíli je komunikace přerušena, neboť zaujetí posledních stanovisek je proti rozumu. „Poslední stanovisko, jež vyslovuji jako poslední a tvrdím, že je moje, je přerušeni komunikace nebo její omezení na to, co za vzájemného uznání těchto stanovisek ještě

⁶⁵ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 49.

⁶⁶ Salamun, K., *Karl Jaspers*. c. d., s. 75.

⁶⁷ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 50.

zůstává možné.⁶⁸ Pokud se v běžné každodenní komunikaci shledá člověk s někým, kdo pronese jasně stanovená konečná stanoviska, musí oba komunikující přijmout tato stanoviska jako aspekt jejich komunikace, čímž je komunikace omezena. „Vypadneme-li z komunikace a zdá-li se ztroskotat komunikace vůbec, pak vidíme nicotu nebo pustotu pobývání, jež ztratilo existování.“⁶⁹

Do protikladu k omezené komunikaci Jaspers staví komunikaci otevřenou neboli komunikaci rozumu (*Kommunikation der Vernunft*). V rozumové komunikaci jsou oba komunikující otevřeni a mohou se tak odvážit jakýchkoli myšlenek a výroků. V takové komunikaci samozřejmě může nastat to, že se jeden zmýlí a oprava je možná, jelikož pokud dojde k omylu, komunikující si díky tomu, že druhého upozorní na chybu, může uvědomit, zda jeho myšlenka byla správná či nikoli. „Jen kde se lidé odváží takové neomezené komunikace, tam je spolehlivost samotného člověka, nejen jeho slibů a smluv.“⁷⁰

Je zřejmé, že Jaspers s konceptem komunikace pracoval v průběhu celého života. V pozdějších myšlenkách týkajících se komunikace Jaspers vůbec nepracuje s existenciální komunikací, což odpovídá tomu, že zpočátku bylo jeho myšlení čistě existenciální (1919 – 1936). Později se však v jeho filosofii prosadil koncept rozumu (v roce 1936 vydal knihu *Rozum a existence*), jímž navázal na Kanta a snažil se rozvíjet především politickou filosofii, a tak dělení komunikace přizpůsobil danému kontextu. Salamun popisuje tento posun jako obrat od existenciální filosofie k filosofii rozumu.⁷¹

Existenciální komunikace je důležitá především pro každého člověka, pro to, aby se skrze komunikaci stal sebou samým a nahlédl tak transcenci, pozdější koncept otevřené, rozumové komunikace je podstatný pro celou společnost, neboť každý jednatel se má stát autentickou existencí, uvědomit si svou svobodu a s ní související odpovědnost a rozhodovat tak o sobě samém a o celém lidstvu. Komunikace je klíčová nejen pro jedince, ale pro budoucí vývoj celé společnosti.

⁶⁸ Jaspers, K., *Atomová bomba a budoucnost lidstva. Politické vědomí v naší době*. c. d., s. 346.

⁶⁹ Tamtéž, s. 346.

⁷⁰ Tamtéž, s. 347.

⁷¹ Salamun, K., *Karl Jaspers' Conceptions Meaning of Life. An International Journal in Philosophy, Religion, Politics, and the Arts*, Univerzity of Graz, 2006, s. 3.

IV. Podmínky existenciální komunikace

Co je podmínkou možnosti existenciální komunikace? Může probíhat pouze mezi přáteli, nebo je možné vést existenciální komunikaci s kýmkoli? To jsou otázky, které je třeba zodpovědět, abychom porozuměli tomu, co je existenciální komunikace.

Kurt Salamun upozorňuje na to, že Jaspers v druhém svazku *Filosofie* pronesl četné výroky o existenciální komunikaci. Pokud je člověk vezme vážně, může z nich rekonstruovat řadu normativních určení a morálních hodnot, které tvoří evidentní lidské standardy hodnot jeho Jaspersovy filosofie. Podmínky existenciální komunikace se podle Salamuna dají interpretovat z různých pohledů. Mohou být pochopeny jako filosoficko-antropologické podmínky, jež nabádají každého člověka, aby se stal autentickým skrze existenciální komunikaci. Tato interpretace by byla normativním nebo „apelativním“ důrazem komunikačního konceptu. Salamun tvrdí, že pokud je v tradičním filosoficko-antropologickém konceptu řeč o „bytí“ nebo o „pravé lidskosti“, mají tyto pojmy dvojité normativní významy. V tomto smyslu by měly následující vyjmenované podmínky existenciální komunikace normativní dvojsmysl.⁷²

Samota

Jaspers tvrdí, že uskutečňování existenciální komunikace vždy závisí na něčem, co si člověk sám nikdy nemůže vynutit. Fenomenalita existenciální komunikace je objektivně omezená skutečností, že v bytnosti každého člověka je zakořeněná jistota, že bez dalšího člověka se Já nemohu stát sebou samým. „Ačkoli se komunikace uskutečňuje mezi dvěma, kteří se spojují, tak oba komunikující musí zůstat ve dvou – přicházejí k sobě z osamělosti a jen osamělost znají, protože stojí v komunikaci. Nemůžu být sám, aniž bych vstoupil do komunikace a nemůžu vstoupit do komunikace, aniž bych nebyl sám. Člověk musí být sám, aby nahlédl svůj vlastní původ, a proto se odváží vstoupit do nejhlubší komunikace.“⁷³

Podle Jasperse člověk celý život hledá přátele, je při tomto hledání zklamán a ne každý, s kým se setká, se může stát jeho přítelem. Přichází osamocení, kdy si člověk připadá, že

⁷² Salamun, K., *Karl Jaspers*. c. d., s. 77.

⁷³ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 56.

jemu jedinému se nedaří najít přítele a že všichni ostatní jsou v přátelství více úspěšní. Podle Jasperse lidé vnímají získávání přátel podobně, jako získávání materiálních statků; stav bez přátel se podobá touze po předmětu. V osamocení je člověk nucen čekat, protože přítelem se nemůže stát nikdo, kdo by měl představovat pouhý sociální kontakt. Jaspers tvrdí, že pokud si komunikující není jistý sám sebou, pak se rozplyne v druhém.⁷⁴

Salamun označuje Jaspersův motiv samoty jako pozitivní osamělost, protože Jaspers se vymezuje proti tomu, že v masové společnosti si lidé často kompenzují osamělost skrz vyžívání se v moci, v níž člověk snižuje ostatní, vymezuje se proti útěku od osamělosti do nepravých vztahů, které jsou vybudovány na podvodu a lži. Jaspers je proti snaze vymanit se ze samoty: skrz emocionální exhibicionismus, skrz instrumentalizaci ostatních proto, abychom pozdvihli vlastní pocit hodnoty, skrz nedůstojné pochlebování. Proti těmto chybným postojům staví Jaspers tvrzení, že osamělost je nutnou podmínkou pro sebeuskutečnění a kterou jako jedinou může existenciální komunikace akceptovat. Jaspers popisuje osamělost jako moment intenzivního oduševnění, kritického sebezakoušení a vlastního sebezaložení. Smyslem osamění je připravenost k možné existenci, jež se stává skutečnou pouze v existenciální komunikaci.⁷⁵

V Jaspersově filosofii se objevuje motiv samoty⁷⁶, jenž je častý v různých existenciálních filosofiích, jako například u Kierkegaarda, Bubera nebo H. Marcuse. Salamun spojuje Jaspersův motiv samoty s kritikou masové společnosti, produkce a byrokratických aparátů. Na člověka je vyvíjen nátlak ze strany byrokracie, masmédií a techniky, jenž vstupuje do každodenního života a ztrácí se tak možnost být sám, zamýšlet se, ptát se. Osamělost je technicky nemožná.⁷⁷

Instinktivní přání, že přítel bude božský nebo svatý, znemožňuje existenciální komunikaci. V existenciální komunikaci žádná promluva nemůže být ani nesprávná ani pouhá, běžná, každodenní komunikace. Existenciální komunikace je oboustranný mezilidský vztah.⁷⁸

⁷⁴ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 54.

⁷⁵ Salamun, K., *Karl Jaspers*. c. d., s. 79.

⁷⁶ Jaspers se úvahám o samotě věnoval již od roku 1910, viz: Jaspers, K., *Allgemeine Psychopathologie*. Springer, 1946.

⁷⁷ Salamun, K., *Karl Jaspers*. c. d., s. 78.

⁷⁸ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 55.

Podle Sanera je Jaspersova existenciální komunikace protiváhou osamocení, jež je podle Jasperse vztahem člověka, Já k sobě samému.⁷⁹ Komunikace není pouze vztahem jednoho komunikujícího k druhému, je totiž zároveň vztahem Já k sobě, takže podle Jasperse takto vzniká paradoxní situace, kdy komunikace nemůže probíhat bez druhého člověka, ale zároveň do komunikace nelze vstoupit jinak než ze samoty. Komunikace probíhá vždy mezi dvojím, které se spojuje, ale zůstává dvojím – lidé k sobě přicházejí z osamělosti, ale osamělost znají jen proto, že se nacházejí v komunikaci.⁸⁰

Pobývání neustále osciluje mezi dvěma protipóly – jedním je osamělost a druhým je rozplynutí v komunikaci. Existenciální komunikace se nachází mezi těmito dvěma body. Člověk je součástí různých společenství, komunit a vztahů, ale Jaspers tvrdí, že tyto běžné společnosti jsou založené na určitých racionálních pravidlech a člověk v nich právě proto nemůže navázat existenciální komunikaci a nemůže se tak stát sebou samým. Naopak, pokud člověk vykročí z racionálně ustavené komunity a skutečně se setká s druhým člověkem, tak může vzniknout existenciální komunikace.⁸¹

Otevřenost

Jako další podmínku existenciální komunikace Jaspers uvádí otevřenost; stát se otevřeným. Jaspers apeluje na bezvýhradnou oboustrannou otevřenost. Pro to, aby se člověk stal autentickým, musí se nutně otevřít světu a ostatním lidem. „Toto ‚stát se otevřeným‘ znamená nejprve se uskutečnit sám sebou.“⁸² Stát se otevřeným v komunikaci je podle Jasperse určitý boj, který je stejně tak láskou.⁸³ Salamun dodává, že být otevřený v komunikaci je riskantní, protože to nejprve vyžaduje stát se autentickým. V otevřené komunikaci si lidé bezpodmínečně sdělují názory, přesvědčení, představy o hodnotách jiných lidí a kladou si otázky. Aby komunikace byla otevřená, musí probíhat bez falešných taktik a manévrů.⁸⁴

⁷⁹ Saner, H., *Zur Dialektik von Einsamkeit und Kommunikation bei Karl Jaspers*. In: Hybašek-Salamun, E., Salamun, K., *Jahrbuch der Österreichischen Karl-Jaspers-Gesellschaft*. Wien: VWGO, 1988, s. 53–68.

⁸⁰ Tamtéž, s. 43.

⁸¹ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 58.

⁸² Tamtéž, s. 62.

⁸³ Tamtéž, s. 63.

⁸⁴ Salamun, K., *Karl Jaspers*. c. d., s. 80.

Oboustranný zájem

Jaspers jako další podmínku existenciální komunikace uvádí snahu a zájem obou komunikujících. Jaspers existenciální komunikaci popisuje jako milující, solidární boj na existenciální rovině v protikladu k objektivním způsobům komunikace, které jsou egoistickým bojem o bytí a jako takové nic nepřináší. V objektivních způsobech komunikace komunikující partneři zůstávají uzavření a mají komunikační zábrany, „často se drží zpátky“, komunikují pod různými „maskami“, vytváří „jistoty“ a toto vše dohromady tvoří zeď, jež komunikující odděluje nejen od nich samých, ale i od všech ostatních.⁸⁵

Salamun dodává, že podle Jasperse je nutné, že každý člověk, jenž se chce stát existencí, musí opustit od předsudků a výhrad, kulturních vzorců a výchovných faktorů, neboť tyto aspekty⁸⁶ stojí v cestě sblížení komunikačních partnerů. Podle Salamuna Jaspers navazuje na Kantův kategorický imperativ, protože tvrdí, že v existenciální komunikaci je každý člověk vždy samoučelný – ve snaze stát se sebou samým, realizují komunikující pouze svoji vlastní existenci. Pro existenciální komunikaci je však také nezbytné, aby u komunikujících byl oboustranný zájem o komunikujícího partnera a jeho problémy.⁸⁷

Aby mohla existenciální komunikace vzniknout, je zapotřebí, aby byly splněny uvedené podmínky. Existenciální komunikaci však nelze nijak zrekonstruovat nebo úmyslně započít; je to vzácný okamžik náhlého porozumění. Existenciální komunikace je velmi intimní vztah mezi dvěma lidmi, jako jsou například přátelé, milenci, manželé, rodič a dítě, učitel a student apod.⁸⁸

⁸⁵ Jaspers, K., *Philosophy* 2. c. d. s. 61.

⁸⁶ Jaspers o těchto aspektech pojednává v knize *Všeobecná psychopatologie (Allgemeine Psychopathologie, 1913)*

⁸⁷ Salamun, K., *Karl Jaspers*. c. d., s. 81.

⁸⁸ Salamun, K., *Karl Jaspers' Conceptions Meaning of Life. An International Journal in Philosophy, Religion, Politics, and the Arts*, Univerzity of Graz, 2006, s. 5.

V. Existenciální komunikace

Jaspers koncepci existenciální komunikace částečně rozpracoval již v jeho první psychologicko-filosofické knize *Psychologie světových názorů* (1919). Jaspers zde pracoval s myšlenkou, že lidské psychologické formy (světové názory) jsou omezeny antinomickou strukturou subjekt-objektového rozštěpení. Svobodné vědomí však dokáže v existenciální komunikaci tyto antinomie a předsudky překonat. Jaspers v této knize rozpracoval filosofii nepřímé komunikace (*indirekte Meddelelse*), kterou rozvinul po vzoru Sókratovy maieutiky Kierkegaard. Jaspers v teorii nepřímého sdělení rozpracoval motiv samoty. Každý člověk neustále pracuje na komunikaci, ale i tak zůstává částečně osamělý. V nepřímém sdělení dochází k lepšímu vzájemnému porozumění. „Proto největší nutkání jasnosti přichází stejně s nutkáním komunikace a všechna jasnost je zahrnuta ve tmě, která je tam vždy nepřímá a přesunutá.“⁸⁹

Systematicky Jaspers rozvinul pojetí komunikace v druhém dílu *Filosofie*. V objektivizovaných způsobech komunikace podle Jasperse prosvítá komunikace existenciální; není obsažena v žádném z nich, je téměř nerozeznatelná. Existenciální komunikace není běžnou pozorovatelnou komunikací v psychologickém a společenském smyslu, ale člověk z ní vyvstává, aby poznal své bytí. Na rozdíl od psychologických a společenských vztahů, jež lze objektivně zkoumat, Jaspers tvrdí, že existenciální komunikace nikdy nemůže být objektivně a tedy ani vědecky uchopena, není empiricky zachytitelná. V běžné komunikaci člověk cítí jistý nedostatek, nespokojenost (*Unbefriedigung*), kterou v něm vyvolává takováto komunikace. Uvědomění si nespokojenosti je průlomem k samotné existenci. Projasnění pobývání skrze komunikaci je jeden z hlavních úkolů, jež si Jaspersova filosofie klade.⁹⁰

V existenciální komunikaci je druhý *jedinečný*. Existenciální komunikace nemůže být ani kopírována ani vynucována. V každém okamžiku je absolutně jedinečná, je zvnějšku nerozpoznatelná a dochází v ní k potvrzení sebe samého (jáství – *Ichsein*). Objevuje se mezi dvěma lidmi, kteří jsou nezaměnitelní. „Vyhýbání se existenciální komunikaci je rovno

⁸⁹ Jaspers, K., *Psychologie der Weltanschauungen*. Berlin: Springer, 1919, s. 334.

⁹⁰ Jaspers, K., *Philosophy 2. c. d.*, s. 49.

opuštění mého bytí sebou. Pokud se z existenciální komunikace vytrhnu, zrazuji tak nejen sebe samého, ale i druhého.“⁹¹

Jaký význam má existenciální komunikace v lidském životě? Člověk každý den komunikuje s ostatními lidmi. Svoje potřeby, zájmy, tužby, názory, úsudky vyjadřuje objektivními způsoby komunikace, zároveň ale v objektivních způsobech komunikace prosvítá existenciální komunikace, neboť člověk k tomu, aby se stával sebou samým, potřebuje druhého člověka, potřebuje s ním komunikovat. Existenciální funkcí existenciální komunikace je, že člověk potřebuje druhého pro to, aby se mohl stávat sám sebou. V existenciální komunikaci se člověk neustále znovoutváří. „Jistota, že bez druhého člověka se nemohu stát sebou samým, leží v původním zakoušení bytí.“⁹² Existenciální komunikaci předcházejí pocity utrpení, strasti a schopnost vyčkávat. Když člověk překoná tyto překážky, může vzniknout skutečná komunikace, avšak objektivní přístup uskutečnění existenciální komunikace znemožňuje.⁹³

Jaspers tvrdí, že pravda začíná u dvou a je třeba vyhledávat komunikaci, argumentovat a připouštět nové názory a stanoviska. „Jen tam, kde je druhý pro mne to, co já sám, vzniká blízkost, která dovoluje, aby se ve svobodné komunikaci stalo společnou věcí to, co uskutečňuje posléze každý o samotě.“⁹⁴ Jaspers rozvíjí myšlenku komunikace s ostatními tak, že se člověk může stát sám sebou jedině tehdy, když se i druhý chce stát sám sebou; cítí určitou zodpovědnost nejen za sebe, ale i za druhého. Pouze když si komunikující partner uvědomí své vlastní Já, mohu si ho uvědomit také. Jedině vzájemné uznání nás obou nám umožní stát se sebou samými.⁹⁵

Skrze nedostatky, které člověk může pocítit v komunikaci pobývání, se může vyburcovat ze svého každodenního pobývání a začít skutečnou existenciální komunikaci. Existenciální komunikace nastává mezi dvěma lidmi, kteří jsou si vědomi svého vlastního Já, uvědomují si svoji existenci, a tudíž jsou nezaměnitelní. Existenciální komunikace se vyznačuje svou jedinečností, nelze ji jakkoli napodobit nebo ji zkusit vytvořit či opakovat. V takové komunikaci se musí obě svobodné existence vyhnout běžným, každodenním,

⁹¹ Jaspers, K., *Philosophy 2. c. d.*, s. 49.

⁹² Tamtéž, s. 54.

⁹³ Tamtéž, s. 55.

⁹⁴ Jaspers, K., *Otázka viny* (přel. J. Navrátil). Praha: Academia, 2006, s. 36–37.

⁹⁵ Jaspers, K., *Philosophy 2. c. d.*, s. 49.

existenciálním přáním (peníze, zdraví, moc) a zvyklostem, jelikož ty znemožňují vznik existenciální komunikace. Pokud chce jedinec nahlédnout existenciální komunikaci, z níž pramení existence, musí se vyvázat ze všech zaběhnutých vzorců, musí potlačit touhu po životě v přepychu, nesmí se spokojit pouze s poznatky vědomí a především musí mít touhu poznat své vlastní Já. „Existenciální komunikace je neobjektivní celek bez příčiny.“⁹⁶

Jaspers si je vědom toho, že existenciální komunikace probíhá mezi lidmi, existuje pouze jako vtělená, její existence tedy vždy závisí na sociálních a psychologických rolích, jež člověk v životě zaujímá a zastává. Existenciální komunikace lze dosáhnout pouze skrze objektivní způsoby komunikace. Jaspers proto uvádí objektivní vztahy a situace, v nichž dochází k navázání existenciální komunikace. Tato jeho koncepce spojuje podmínky, díky kterým existenciální komunikace vzniká a aplikuje je na společenské situace a vztahy⁹⁷.

V existenciální komunikaci se setkávají dvě existence a tato setkání se dějí taktéž v rámci sociálních a psychologických vztahů. Jaspers se proto rozhodl rozdělit komunikační situace, v nichž se člověk nachází v každodenním životě, do čtyř skupin: pán a sloužící, společenský kontakt, diskuse a politický kontakt.⁹⁸ Existenciální komunikace prosvítá v každém z těchto čtyř objektivních typů situací, sama je však neuchopitelná.

V situaci kontaktu pána a sloužícího je důležitá moc – psychická, fyzická, intelektuální, která ve vztahu pána a sloužícího určuje nadřizeného a podřizeného jedince. V kontaktu pána a sloužícího se uskutečňuje komunikace v milosti k podřizenému a poníženosti k vládnoucímu. Jaspers kontakt pán – sloužící popisuje jako vztah nerovnosti a asymetrie. Podřizený si uvědomuje, že vlada pána není nenásilná. To, co podřizený očekává od pána, není pouze uznání za člena podřizeného celku, ale i možnost zničení pána. Pán naopak musí odstranit ty, jež se mu nepodrobili. Jaspers píše o nekonečném řádu, v jehož čele stojí Bůh – pán i sloužící jsou oba podřizeni Bohu. V každodenním kontaktu člověk sám sebe nadřazuje nebo podřazuje vzhledem k ostatním, podle toho, jak jistý si je sám sebou. Jaspers tvrdí, že existenciální komunikace v kontaktu pána a podřizeného může nastat tehdy, pokud se pán chová slušně, laskavě a zodpovědně a sloužící je uctívý, oddaný a

⁹⁶ Jaspers, K., *Philosophy 2. c. d.*, s. 49.

⁹⁷ Podmínkám vzniku existenciální komunikace se věnuje kapitola „Podmínky existenciální komunikace“ a objektivně uchopitelná společenství, ve kterých může vzniknout, popisuje kapitola „Objektivní způsoby komunikace“.

⁹⁸ Jaspers, K., *Philosophy 2. c. d.*, s. 82.

pokorný. Jedině tak spolu mohou navázat existenciální komunikaci, neboť závislost obou je vzájemná a je na stejné úrovni. To, co znemožňuje existenciální komunikaci mezi pánem a služebníkem, je nerovnost. Oba se snaží uniknout ze samoty – pán tím způsobem, že si podřídí a ovládá ostatní a služebník tím, že se podřídí pánovi. „Oba jsou stejně nekomunikativní, protože jeden se shýbá a vzhlíží a druhého uspokojuje přivlastnění. Dokud se neseťkají na stejné úrovni, nemůže vzniknout existenciální komunikace.“⁹⁹

Druhým objektivním setkáním, k němuž dochází v každodenním životě a v němž taktéž prosvítá existenciální komunikace, je společenský kontakt. Podle Jasperse jsou sociální vztahy podmínkou existence. Člověk žije v nespočetných společenských situacích, jež často vznikají bez záměru. Vznikají tak různé společenské kontakty pro dosažení společných cílů, vzájemné pomoci a poskytování služeb. Takové společenské kontakty jsou hravé, nezávazné a člověk se díky nim setkává s dalšími lidmi. Člověk nemůže navázat existenciální komunikaci s kýmkoli, koho potká; dokonce ani s přítelem se to nemusí vždy podařit. Navázání existenciální komunikace je vzácný moment, v němž dojde k důvěře a otevřenosti. Sociální život je nutný pro existenci, lidé tak nenuceně pobývají pospolu v různých sociálních společenstvích a ta jsou základem pro možný vznik existenciální komunikace. I lidé, kteří jsou existenciálně propojeni, se mohou stýkat v rámci formálních vztahů. Není to tak, že kdykoli se setkají přátelé, tak jsou schopni existenciální komunikace. Sociální vztahy a jejich vývoj jsou historicky determinovány, je těžké se je naučit vzděláním, tedy vědomě a záměrně je pak používat v určitých situacích. Jaspers uvádí příklad čínské středověké aristokracie a jejího gentlemanského chování. Člověk se nemá nechat zmást slušným nebo podbízivým chováním. Často by se totiž taková gentlemanská komunikace mohla zdát jako opravdová, skutečná, ale může se jednat pouze o nezávaznou komunikaci. Proto, aby z pouhé běžné komunikace vznikla existenciální, je potřeba odvaha, oboustranný zájem a otevřenost vůči druhému.¹⁰⁰

Třetím typem kontaktu, v němž se člověk setkává s ostatními v běžném životě, je diskuse. Podle Jasperse se člověk při snaze porozumět faktům, dostává do komunikačních situací, v nichž se komunikující pokouší odhalit pravdu. V debatě si lidé navzájem sdělují argumenty a protiargumenty na jejichž základě si tvoří tvrzení. V teoretické debatě člověk

⁹⁹ Jaspers, K., *Philosophy* 2. c. d., s. 85.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 86.

získává vhled do určitých jistot. Jaspers tvrdí, že diskuse je prostředkem skutečné komunikace, protože díky diskusi lze najít pravdu a společné cíle komunikace. Není však skutečnou komunikací, je pouze prostředkem k jejímu dosažení. V diskusi je důležité to, že se komunikující snaží nahlédnout objektivní jistoty z nezaujatého stanoviska a na společném myšlenkovém základě tak vystaví diskusi. „Diskuse je *hádká*.“¹⁰¹ Jaspers chce pojmem „hádká“ vyjádřit to, že diskuse nemůže probíhat tak, že jeden z komunikujících vede jednostranný proslov k druhým a druhým nenaslouchá. Diskuse musí být oboustranná.

Diskutující se ovšem nemusejí na všem shodnout, Jaspers uvažuje tak, že do diskuse vstupují různí lidé s různými zájmy a názory, což není problém, ale naopak přednost. Jaspers varuje, že v diskusi může jeden z komunikujících použít tzv. sofismy. Sofismy mají záměr zkomunikovat partnera, a pokud jsou v diskusi použity, existenciální komunikace není možná. „Sofismy jsou jako hlavy Hydry; zničit jednu hlavu je náročné a za každou utnutou hlavu vyrostе jedna další.“¹⁰²

Čtvrtým typem kontaktu, v němž se člověk také vyskytuje v běžném životě, je politický kontakt. Při přechodu od existenciální komunikace k politickému kontaktu dochází k posunu od možnosti pravdivosti a otevřenosti k vyjednávání a prosazování vlastní vůle proti vůli druhého člověka. Tudíž se člověk na místo pravdivosti zabývá zamlčenými záměry a předpoklady, což implikuje vinu pobývání. V politickém styku se může realizovat pouze pobývání nikoli existence. V této souvislosti je rozlišení mezi existenciální komunikací a politickým kontaktem podstatné pro promýšlení Jaspersova existencialismu ve vztahu k politice. Ačkoli je existenciální komunikace možná jen pokud se nestává politickou argumentací, neznamená to, že by zde nebyla vazba mezi existenciální komunikací a politikou. „To je důvod, proč se politicky aktivním jedincům zdá nemožné vstoupit do existenciálního kontaktu, když se setkají; protože zacházejí se záměry pobývání a nikoli s existencí. V politice se nikdy nelze dotknout lidské podstaty.“¹⁰³

¹⁰¹ Jaspers, K., *Philosophy 2. c. d.*, s. 90.

¹⁰² Tamtéž, s. 89.

¹⁰³ Tamtéž, s. 94.

Svoboda a existenciální pravda

Komunikace je nezbytná při hledání a poznání pravdy, jež úzce souvisí se svobodou. Jaspersovo pojetí svobody je založeno na předpokladu, že člověk sice je svobodný, ale zároveň je bytostí, která se vztahuje k transcenci. Podle Jasperse bez možnosti být svobodný, se po svobodě vůbec nemůžeme dotazovat.¹⁰⁴ Na člověka jsou kladeny nároky, a pokud je si těchto nároků vědom, je si vědom i své svobody. Každé pobývání se musí rozhodovat v různých situacích, a tak rozhoduje o sobě samém, nemůže se vyhnout odpovědnosti. Ve své svobodě se sami rozhodujeme a nepodléháme pouze přírodním zákonitostem, člověk není skrze sebe sama, je si darován ve svobodě: „...(svoboda) pociťuje sebe sama, jako by si byla darována“¹⁰⁵.

Ke svobodě se váže to, že si musíme uvědomovat to, že máme určité povinnosti a tedy i odpovědnost. „Teprve na vrcholu svobody, kde se nám naše konání jeví jako nutné, nikoli v důsledku vnějšího tlaku nevyhnutelného, přírodního dění, nýbrž jakožto vnitřní souhlas někoho, kdo nechce vůbec jinak, si ve své svobodě uvědomujeme, že jsme si dáni transcencí.“¹⁰⁶ Z toho vyplývá, že ačkoli je člověk svobodný, tak se rozhoduje ne z kauzálních důvodů, ale především proto, že je veden transcencí. Kierkegaard inspiroval Jasperse pojetím svobody, skrze niž může člověk naplnit možnost skutečné existence. Svobodný jedinec si v dialektice volby sebe sama může sám sebe zvolit. Záleží na člověku, jakou existenci si zvolí; záleží to na svobodném lidském rozhodnutí.¹⁰⁷ Zde Jaspers navazuje na Kierkegaarda tvrzením, že existenciální svoboda je volbou a rozhodnutím stát se sám sebou a neztratit se v každodenním pobývání mezi ostatními lidmi.¹⁰⁸

„Svoboda je darovanost-sobě (*Sichgegebenwerden*) z transcendence.“¹⁰⁹ Tím, že se člověk vztahuje k transcenci, tak získává svobodu. Lidské bytí je svobodou a vztažeností k Bohu. Jaspers tvrdí, že pokud je člověk autenticky, skutečně svobodný, pak je si o to víc jist Bohem: „Tam, kde jsem autenticky svobodný, jsem si jist, že nejsem

¹⁰⁴ Jaspers, K., *Philosophy 1*. c. d., s. 283.

¹⁰⁵ Jaspers, K., *Šifry transcendence*, Praha: Vyšehrad, 2000, s. 73.

¹⁰⁶ Jaspers, K. *Úvod do filosofie*, c. d., s. 47.

¹⁰⁷ Olšovský, J., *Niternost a existence. Úvod do Kierkegaardova myšlení*. Praha: Akropolis, 2005, s. 56–61.

¹⁰⁸ Janke, W., *Filosofie existence* (přel. M. Sobotka). Praha: Mladá fronta, 1995, s. 168.

¹⁰⁹ Jaspers, K., *Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung*. München: Piper, 1962., s. 135.

svobodný skrze sebe sama.¹¹⁰ V tomto smyslu je svoboda dána bez důvodu a z vnějšku, pochází z transcendence. Pojmy „Bůh“ a „transcendence“ od sebe chce Jaspers odlišit, neboť Bůh dle Jaspersova pojetí je mytické označení a všechny náboženské momenty jsou nahodilé. Zároveň se Jaspers vymezuje vůči dogmatismu, jenž je charakteristický pro teologii. Navzdory tomu Jaspers pojem „Bůh“ používá často významově totožně s pojmem transcendence. „Transcendence je pro něho filosofický výraz toho, co se myticky označuje jako Bůh.“¹¹¹ Jaspers proti teologické víře staví filosofickou víru, která se dogmatům vyhýbá, neboť člověk podle Jasperse k transcendenci může dospět pouze vlastním svobodným rozhodnutím.

Jelikož je pravda zakořeněná v existenci, je potřeba rozlišovat mezi pravdou objektivní (pravda jako sdílená idea) a existenciální (pravda, kterou jsem já sám). „Existenciální pravda, kterou jsem jakožto existence ve své svobodě, vystupuje proti existenciální pravdě druhých lidí.“¹¹² Každý člověk mimo objektivní pravdu má svou vlastní existenciální pravdu, jež vystupuje proti jiným existenciálním pravdám, v komunikaci – tedy v procesu stávání se sebou samým. Existenciální pravda každého člověka je jedinečná a nezaměnitelná v jejím vztahu k ostatním lidem. Od existenciální pravdy nelze nijak odstoupit; oddělení od pravdy by člověka podle Jasperse uvrhlo do prázdnoty. „Pokud znám pravdu, sdílím pravdu, je to jen tato pravda, která vylučuje nepravdu jako něco vůči sobě odlišného. To, co si volím jako svou pravdu, ukazuje to, jakým člověkem jsem.“¹¹³ Zde se otevírá pole morální filosofie, v němž Kant nastoluje kategorický imperativ, jakožto morální odpovědnost. Morální filosofie je uchopena i u ostatních existencialistů – u Heideggera jako hlas svědomí, náboženská morálka u Kierkegaarda a humanistická morálka konání a závazku u Sartra¹¹⁴. Jaspers opisuje podobnou dráhu jako Kant, když přechází od morální filosofie k politické teorii. Kantova filosofie však jde od epistemologie k morální filosofii až k politické filosofii, zatímco Jaspers přechází od existenciální epistemologie k morální filosofii a politické teologii.

¹¹⁰ Jaspers, K. *Úvod do filosofie*. c. d., s. 47.

¹¹¹ Röd, W., Thurnher, R., Schmidinger, H., *Filosofie 19. a 20. století III*. c. d., s. 253.

¹¹² Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 361.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Podle Sartra je moderní člověk odpovědný sám za sebe. Vzhledem k tomu, že Bůh neexistuje, tak neexistuje ani obecná morálka. Člověk sám si tvoří vlastní morálku. „Kdo dokáže, že jsem opravdu určen k tomu, abych lidstvu vnutil svoje pojetí člověka a svou volbu? Nikdy nenaleznu žádný důkaz, žádné znamení, které by mne o tom přesvědčily.“ Sartre, J. P., *Existencialismus je humanismus*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 109.

Podle Jasperse existenciální pravda není vědecky zachytitelná, nýbrž je hluboce existenciálně zakořeněná v lidské existenci. Filosof, literární vědec a překladatel Václav Černý v tomto Jaspersově stanovisku spatřuje jeden ze základních znaků existencialismu obecně. Jaspers nepopírá, že existuje objektivní svět, ale zastává přesvědčení, že východiskem objektivního světa je vždy poznávající subjekt. „Existencialismus upozorňuje, že nástroj není nic bez dělníka, jenž jím bude vládnout, výsledky i povaha používání jsou neoddělitelné od poznávajícího subjektu, ba závislé na něm; také rozum je rozumem takovým nebo onakým podle toho, jenž jím vládne, a klasická filosofie prostě ponechává stranou fakt, že bytost poznávající je bytostí existující. Výsledkem toho jest, že svět tzv. objektivně poznáný klasickou filosofií, je světem vůči nikomu, holou konstrukcí bez člověka, jenž v ní svět bude poznávat.“¹¹⁵

Pravdu nemůže mít nikdy člověk sám, protože pravda vždy začíná u dvou. Člověk v existenciální komunikaci sděluje existenciální pravdu. Aby mohl poznat, co je pravdivé a skutečné, musí se pokusit rozumem proniknout k nejširšímu rozsahu možného. Jaspers toto uchopuje skrze pojem objímajícího. Ať už člověk v životě dosahuje různých věcí, horizont možností se neustále posouvá a nenechá člověk ustrnout na místě v nicnedělání. Člověk nikdy neuvidí bytí jako uzavřený celek.¹¹⁶

Existenciální pravda se dle Jasperse rodí v komunikaci, neboť pravda spočívá ve sdělitelnosti. Díky komunikaci s ostatními lidmi lze odlišit pravdu od iluzí a lží. Komunikace není nástrojem šíření pravdy, naopak, díky komunikaci pravdu získáváme a poznáváme. I v různých způsobech komunikace ovšem platí Jaspersova podmínka, že vždy musí být dva lidé, kteří mají zájem si sdělovat a naslouchat.¹¹⁷ „Pravda začíná u dvou.“¹¹⁸ Pravda je možná pouze u dvou lidí, člověk se neustále zamýšlí (reflektuje), ale pokud to nesdělí druhému, jakoby to nebylo. Proto je nutné trvale vyhledávat komunikaci, neboť v komunikaci se člověk odevzdává druhému, ale zároveň se druhý odevzdává jemu; komunikující člověk je oddán a zároveň je sám sobě darován. Kdyby nebyl druhý člověk, nebylo by ani vlastní Já. Aby bylo něco skutečně pravdivé, musí to být sdělitelné.¹¹⁹

¹¹⁵ Černý, V., *První sešit o existencialismu*. Praha: Václav Petr, 1948, s. 33.

¹¹⁶ Jaspers, K., *Rozum a existencia*. c. d., s. 40.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 68.

¹¹⁸ Jaspers, K., *Úvod do filosofie*. c. d., s. 85–86.

¹¹⁹ Tamtéž.

Podle Jasperse existenciální pravda není stálým a pevným vlastnictvím člověka. Pravda je nekonečnou cestou a věčným hledáním. Objektivní pravda si nárokuje totalitu vědění a univerzalitu platnosti, ale existenciální pravda vždy spočívá na jednotlivci, na individu, proto nikdy nemá jednoznačný obsah, je pouze trvalou otevřeností hledání a uskutečňování.¹²⁰

Z uvedeného vyplývá, že pravda se může vyjevit pouze v dialogu. V dialogu každý z diskutujících vyřkne svůj názor, a pokud je pro jednoho, názor druhého diskutujícího vzdálený, je podle Jasperse potřeba vyjasňovat rozmanitou pravdu. „Tam, kde se pravda zdá rozmanitou, máme ji vyjasňovat.“¹²¹ K vyjasnění pravdy je nutná vlastní disciplína a sebekázeň – neskákat hovořícímu do řeči, nevnucovat mu vlastní názor.¹²²

Je tedy nutné u Jasperse rozlišovat mezi pravdou objektivní (pravdou na rovině vědomí vůbec), jež je pravdou výpovědi a označuje shodu poznání s předmětem poznání a pravdou existenciální, jež nezávisí na pravdivosti nebo nepravdivosti určité výpovědi. Zakotvení v existenci jakožto svobodě Jaspersovi umožňuje vznášet kritiku vůči objektivnímu světu a určité situaci. Pro Jasperse je politika neodmyslitelně spjatá s filosofií a proto se po válce vyjádřil k politické situaci knihou *Otázka viny* a později reagoval na studenou válku publikací *Atomová bomba a budoucnost lidstva*.

Existenciální komunikace není možná bez druhého člověka, proto se Jaspers zabýval i tím, v jakém společenství nebo mezi jakými lidmi existenciální komunikace může vzniknout. Jaspers zavádí v knize *Atomová bomba a budoucnost lidstva* spojení „společenství rozumných“ (*Die Gemeinschaft der Vernünftigen*), jež definuje tak, že je to společenství jednotlivců, které není svázané žádnými právními ani zákonnými normami či organizací a aniž by to členové vyslovili, tak uskutečňují skrytou solidaritu rozumu. „Tiché společenství rozumných, jež začíná u mála a nakonec se stává společenstvím všech a veškerou aparaturu v její struktuře omezí a pronikne rozumným duchem.“¹²³

Jaspers rozeznává společenství rozumných, které není nijak stanoveno normami ani zákonem. Na druhé straně stojí vše, co je smluvně dané, právně vymahatelné a Jaspers

¹²⁰ Havelka, M., Věda a filosofie: problém pravdy. In: Karl Jaspers, *Šifry transcendence*, Praha: Vyšehrad, 2000, s. 28.

¹²¹ Jaspers, K., *Malá škola filozofického myšlení*. Bratislava: Kalligram, 2002, s. 78.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Jaspers, K., *Atomová bomba a budoucnost lidstva. Politické vědomí v naší době*. c. d., s. 345.

uznává, že instituce, organizace a „zaparátizování“ umožňují lidem společné pobývání, ale to je podle Jasperse vnější spolehlivost, zatímco pro společenství rozumných je zásadní spolehlivost rozumné komunikace. Tím, že společenství rozumných zůstává mimo smlouvy a organizace, zůstává svobodné. Společenství rozumných vždy vede k jednomyslnosti a otevřenosti, a to i v případech, kdy je konkrétní jednání rozdílné. I ve společenství rozumných lidé mohou upadnout v omyl, ale kdo již jednou nazřel setkání v komunikaci rozumu, tento pocit již nemůže vymazat. Ve společenství rozumných musí jedinec promýšlet různá témata, pokud je shledá pomýlenými, musí je oddělit od svých myšlenek, mohou se také ukázat jako pravdivá, jež musí přesvědčit druhého.¹²⁴

Přátelství a láska v komunikaci

Podle Jasperse je láska předpokladem vzniku existenciální komunikace, ne však nutnou podmínkou. Existenciální komunikace však nutně musí probíhat v každé lásce, neboť „bez existenciální komunikace je láska pochybná“. Láska se musí v komunikaci osvědčit.¹²⁵

V existenciální komunikaci mé vlastní Já nebo druhá osoba, kteří vstupují do komunikace, nejsou nějakou pevnou substancí bytí, jež by předcházela komunikaci. Člověk by neměl o sobě ani o druhých uvažovat pouze jako o samostatně existujících osobách, protože v takovém případě je existenciální komunikace nemožná. Komunikace dvou lidí, kteří uvažují pouze sami o sobě v explicitní rovině komunikace, by byla pouze kontaktem dvou solipsistických stvoření, které vstupují do komunikace bez očekávání jakýchkoli důsledků pro vlastní bytí.¹²⁶

Hans Saner srovnává pojetí lásky u Jasperse a Aristotela. Aristotelés považoval lásku (*filia*) za vzájemné společenství rovnocenných partnerů. Přátelství je pro Aristotela vzájemným souladem dvou lidí ze samostatného bytí, pomocí soudržnosti, sebelásky a přátelské lásky se nakonec přátelé stanou jedním. V přátelství se duše vzájemně prolínají, a tak se ztotožňují v plnou jednotu. Mezi přáteli je všechno společné – záliby, myšlenky, úsudky.

¹²⁴ Jaspers, K., *Atomová bomba a budoucnost lidstva. Politické vědomí v naší době*. c. d., s. 348.

¹²⁵ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 64.

¹²⁶ Tamtéž.

Jsou jednou duší ve dvou tělech.¹²⁷ Jaspersova existenciální komunikace je podle Sanera v rozhodujícím bodě protějškem Aristotelova pojetí lásky. Oproti Aristotelovi Jaspers usuzuje, že pobývání je absolutně individuální; dvě nebo více existencí do sebe nemohou zapadat. Komunikace je procesem vzájemného vciťování se dvou existencí v jejich nezaměnitelné svébytnosti (nezaměnitelné vlastní bytí). Existenciální komunikace se tak dostává do napětí vlastního bytí a obětavosti.¹²⁸

Jaspers označuje existenciální komunikaci jako „milující zápolení“ (*leibender Kampf*), nikdy nekončící souboj, v němž není důležité, kdo vyhraje, ale projasnění pravdy. Saner tento milující zápas popisuje jako boj za svobodu druhých. Existenciální komunikace je možná pouze skrze existenci a existence se uskutečňuje skrze komunikaci. „Komunikace je boj vykřesaný z lásky dvou existencí, je to dialektický proces, v němž se oba partneři stávají sami pro sebe, jeden pro druhého a pro ostatní, zřejmými.“¹²⁹

Nebezpečím pro existenciální komunikaci je podle Jasperse přílišné sebezprosazování, uzavření se do sebe, neodpovídání, jež je použito jako prostředek násilného boje, sofistické otázky nebo soucit. Pokud je při komunikaci použit jakýkoli z těchto násilných prostředků, existenciální komunikace je zničena nebo vůbec nevznikne, neboť pokud jeden z komunikujících dopustí v komunikaci násilné jevy, tak vzniká nerovnost¹³⁰, jež znemožňuje existenciální komunikaci jakožto láskyplný boj.¹³¹ Jedinec musí sám o sobě neustále pochybovat, musí být otevřený různým názorům, musí se odvážit ke komunikaci i za možnosti opačného názoru. Člověk se nesmí stát jistým. Zdrojem nepravdy je izolace a lpění pouze na jednom zdroji pravdy.¹³²

V dialogu tvrdohlavých a hašteřivých lidí se oba komunikující snaží přesvědčit druhého pomocí rozmanitých prostředků, že jeho názor je správný. Jaspers ovšem zastává

¹²⁷ Aristoteles, *Etika Nikomachova* (přel. A. Kříž). Praha: Jan Laichter, 1937, s. 217.

¹²⁸ Saner, H., *Karl Jaspers. Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Hamburg: Rowohlt, 1970, s. 100.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Člověk se v běžné komunikaci vždy vyskytuje v určité komunikační situaci, které Jaspers rozdělil do čtyř skupin: pán a sloužící, společenský kontakt, diskuse a politický kontakt. V těchto situacích se vždy ukazuje nerovnost, i tak v nich může nastat existenciální komunikace, pokud jsou splněny určité podmínky. Blíže se tomuto tématu věnuje část kapitoly „Existenciální komunikace“.

¹³¹ Jaspers, K., *Mezní situace*, Praha: OIKOYMENH, 2016, s. 86.

¹³² Jaspers, K., *Úvod do filosofie*. c. d., s. 85–86.

pozici rozhovoru dvou milujících lidí, kterým se nejedná o vlastní přesvědčení, a tak je jejich rozhovor veden jako sbližující zápas, v němž se oba chtějí přesvědčit o pravdě.¹³³

Nevítej mě, když přicházím, má drahá,

Nedávej mi sbohem, když odcházím;

Protože i když odcházím, nikdy jsem neodešel,

A nikdy tě neopouštím, když odcházím.¹³⁴

Situace a boj

Jaspers zdůrazňuje dva momenty, díky nimž může člověk dosáhnout existence – mezní situaci a existenciální komunikaci.¹³⁵ Situacemi a mezními situacemi se Jaspers zabýval již v raném spise *Duchovní situace doby*. Situaci Jaspers pojímá jako skutečnost, kterou nelze učinit předmětem vědeckého zkoumání.¹³⁶ Nejvíce jsou obě koncepce (mezní situace a existenciální komunikace) rozpracovány v druhém dílu *Filosofie*. Jak spolu tyto dva momenty souvisí? A jsou pro dosažení existence nutné oba?

Jaspersovou základní tezí je, že člověk jakožto pobývání (*Dasein*) se vždy ocitá v nějaké situaci. Úkolem pobývání je neustálé překonávání sebe sama a stávání se sebou samým, a to právě skrze mezní situace jako je boj a utrpení. Existence každou chvíli volí sebe samu tím, že se rozhoduje, avšak tato rozhodnutí unikají rozumovému poznání. Člověk v každodenním životě musí bojovat existenčně i existenciálně. Jako vezdejší bytí neustále musí usilovat o existenční přežití, neboť každý člověk zažívá úzkost z vitálního nebytí. Zároveň podle Jasperse je úkolem pobývání stávat se sebou samým, protože pobývání se vyznačuje úzkostí z existenciálního nebytí, což je rovina, která již neodpovídá hranicím

¹³³ Jaspers, K., *Malá škola filozofického myšlení*. c. d., s. 78.

¹³⁴ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 65.

¹³⁵ Salamun tvrdí, že dva momenty, v nichž se člověk stává existencí, jsou odvozené od dvou skutečností, jež Jasperse v životě ovlivnily. V konceptu mezních situací je evidentní vliv S. Kierkegaarda a v pojetí existenciální komunikace byl ovlivněn debatou o komunikaci, jež probíhala ve dvacátých a třicátých letech. Ačkoli na to ve *Filosofii* Jaspers neodkazuje, tak Salamun je přesvědčen o tom, že Jaspers byl inspirován Buberem a Löwithem.

¹³⁶ Gadamer, H. G., *Gesammelte Werke*. Bd 10. *Hermeneutik im Rückblick*. c. d., s. 396.

vědomí vůbec. Teprve v mezních situacích se uskutečňuje existence a zároveň se odhaluje svět, jenž je nepředvídatelný, rozporný a problematický.¹³⁷

Současný německý filosof Gerd Haeffner definuje Jaspersův pojem mezní situace takto: „Tímto slovem označuje Jaspers místo, na kterém naráží praktický lidský potenciál k řešení situací na nepřekonatelnou zeď; je to nevyhnutelnost smrti, utrpení, viny atd. Kdo se postaví této nutnosti, jež znicotňuje všechno naše běžné rozumění a zvládnání situací, může propadnout zoufalství, anebo odkrýt dosud skrytou dimenzi, z níž může žít a výslovně existovat svoboda. Tuto dimenzi nazývá Jaspers ‚transcendence‘, protože přesahuje všechny ostatní možné horizonty.“¹³⁸

Pobývání musí v každodenním životě bojovat existenčně i existenciálně, aby obstálo před životem a samo před sebou. Jaspers tvrdí, že první mezní situací je fakt, že člověk je vždy již v nějaké situaci – narodí se jako muž nebo žena, jako příslušník národa či etnika apod. Situovanost a historicita jsou aspekty, jež vymezují každé pobývání. „Mezní situace jsou pro každého člověka jako zeď, na kterou naráží a na níž ztroskotá.“¹³⁹ Příznakem mezní situace je její naléhavost a nevyhnutelnost, s nimiž se každý člověk setkává. Protože mezní situace přicházejí nečekaně, člověk o nich nikdy neví dopředu, a i kdyby věděl, tak se na ně nijak nelze připravit, proto je takové ztroskotání v mezní situaci neuchopitelné pro vědomí vůbec. Pobývání jako vědomí vůbec je schopno objektivně uchopovat běžné situace každodenního života, které přicházejí, oproti tomu mezní situace, při níž ztroskotá dosavadní svět pobývání, vědomí vůbec, jež běžně jedná účelově, není schopno objektivně uchopit.¹⁴⁰ Jedinečnost každého člověka se nejvíce projeví právě v mezní situaci, v níž každý jedinec reaguje zcela individuálně, nezávisle na rozumu a odhalí se tak jeho existenciální pravda.¹⁴¹ Gadamer, jenž byl Jaspersovým nástupcem v Heildebergu, se v desátém díle *Gesammelte Werke* snaží určit bytnost mezní situace: „bytnost mezní situace, která není objektivním věděním anonymní skutečnosti, se projevuje skrze angažování se a prosvětlující vhled do

¹³⁷ HEJDÁNEK, Ladislav. *Jaspers jako filosof. PAIDEIA: Philosophical EJournal of Charles University*. 2005, 2, č. 2. [online]. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia/index.php?sid=3&lng=cs&lsn=10&jiid=5&jcid=29>. ISSN 1214-8725.

¹³⁸ Haeffner, G., Karl Jaspers. In: Coreth, E., Ehlen, P., Haeffner, G., Ricken, F., *Filosofie 20. století*. Olomouc, 2006, s. 51.

¹³⁹ Jaspers, K., *Mezní situace*. c. d., s. 10.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 29.

¹⁴¹ Černý, V., *První sešit o existencialismu*. c. d., s. 32.

vlastní existence.¹⁴² Mezní situace každé pobývání může nahlédnout pouze zvnějšku, dokud samo neztroskotá. Jsou neempirické a neobjektivní a člověk v nich zažívá sebereflexi, v níž si uvědomuje své existenciální možnosti. Návaznost na Kierkegaardův koncept subjektivní reflexe je evidentní.¹⁴³

Mezní situace lze osvětlit příkladem úmrtí blízkého. „Smrt bližního, nejmilovanějšího člověka, s nímž jsem navázal komunikaci, je nejhlubším řezem v životě. Každý umírá sám; osamělost před smrtí se zdá úplnou, pro umírajícího stejně jako pro pozůstalého.“¹⁴⁴ Mezní situace jsou nezbytné, protože podle Jaspersa se v nich člověk stává existencí, stává se sám sebou, díky tomu, že na sebe nechá plně dopadnout bolestivou skutečnost. Kromě uvedeného příkladu, jenž spadá do pasivních mezních situací (ty, jež se stávají bez přičinění člověka – smrt, utrpení), Jaspers rozeznává aktivní mezní situace (člověk se spolupodílí na jejich utváření – vina, boj).¹⁴⁵

Boj, který svádí každý člověk s ostatními ale i sám se sebou, je aktivní mezní situací. Jaspers označuje existenciální komunikaci jako „láskyplné zápolení“, z čehož vyplývá, že existenciální komunikace, jež je bojem o existenci, je mezní situací. Pro to, aby se z pobývání stávala existence, jsou nezbytné oba ustavující momenty – mezní situace zahrnuje existenciální komunikaci v podobě láskyplného boje. Jaspers používá spojení „*leibender Kampf*“, nemyslí tedy boj násilný nebo donucující, nýbrž boj v lásce o existenci. Láskyplný boj, v němž se člověk stává sám sebou, je prost každého násilí, neexistuje v něm porážka, protože vítězství neznamena převahu moci, ale společné dobývání zjevnosti. Znakem láskyplného boje je absolutní nenásilnost.¹⁴⁶

Pokud člověk ztroskotá v mezní situaci, nahlédne tak transcendenci a stává se sebou samým. Protože Jaspers shledává, že existenciální komunikace je bojem, řadí existenciální komunikaci mezi aktivní mezní situace. Z toho vyplývá, že k dosažení existence je nutný moment mezní situace, protože v něm je zahrnuta i existenciální komunikace. Protože Jaspers zastává názor, že filosofii nelze oddělit od politického myšlení, tak existenciální komunikace má specifickou úlohu v jeho politické teologii.

¹⁴² Gadamer, H. G., *Gesammelte Werke*. Bd 10. *Hermeneutik im Rückblick*. c. d., s. 396.

¹⁴³ Salamun, K., *Karl Jaspers' Conceptions Meaning of Life*. c. d., s. 4.

¹⁴⁴ Jaspers, K., *Mezní situace*. c. d., s. 43.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 64.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 83.

VI. Existenciální komunikace jako metafyzický základ liberální politiky

Jaspersova filosofie existence je obviňována z toho, že příliš klade důraz na situaci jedince a přehlíží historickou, politickou a sociální problematiku. Opak je však pravdou. Projasnění existence a existenciální komunikace je podloží, z něhož je pak možné rozšířit vztah existence k vlastní historicitě a politické situaci. Chris Thornhill promýšlí právě tento moment ve své knize *Karl Jaspers: Politics and Metaphysics*, v níž označuje existenciální komunikaci za nejdůležitější obrat v Jaspersově transcendentální antropologii: „Pokrok od světové orientace k reflexivní transcendenci je procesem (...), ve kterém vztah konkrétně existujícího subjektu k jeho vlastní objektivní pozici, idejím a přesvědčením a taktéž k jeho spolujoucím lidským bytostem, odděluje sama sebe stále více od jakékoli uskutečněné nebo pojmenovatelné struktury. Čím víc se rozhoduji jednat v souladu s nepodmíněnou logikou své existence (...), tím víc vztahuji sám sebe z jakékoli objektivně apriorní jistoty o tom, co znamená být, nebo co je konečnou pravdou mého bytí.“¹⁴⁷ Thornhill tvrdí, že existenciálně nejhodnotnějším vnitřním sebepoznáním je v důsledku komunikativní dispozice, „v níž rozpoznávám prvotní vzájemnost pravdivého vědění a neurčitou relativitu jak svého vlastního pobývání, tak své myšlenkové formy“. Z toho vyplývá, že nedokonalost veškeré komunikace je důkazem toho, že odvozovat pravdu od světa je neadekvátní a lidská komunikace tudíž odráží nemožnost pravdy a zároveň se jeví být možností opravdovosti či pravdivosti, kterou lze vyjádřit pouze prostřednictvím transcendence.¹⁴⁸

Existenciální komunikace tak zachovává či dokonce ustavuje otevřenost vůči druhému, a tím se vyhýbá tomu, aby postulovala autoritu či normativitu. Podle Jaspersa se tak stává vyjádřením svobody, jež je objektivně neuchopitelná. Proto ji Jaspers považuje za nezbytnou. Oproti klasicky metafyzicky založené autoritě, která postuluje jedinou zjevenou pravdu, jíž ve světě zastupuje autorita, existenciální komunikace ustavuje transcendentální prostor, v němž pravda zůstává otevřena dialogu mezi existujícími bytostmi. Jak formuluje

¹⁴⁷ Thornhill, Ch., *Karl Jaspers: Politics and Metaphysics*. London and New York: Routledge, 2013, s. 25.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 26.

Thornhill: „Jeho teorie komunikace přímo odporuje objektivním nárokům na pravdu, jak to činí teologická ortodoxnost.“¹⁴⁹

V jistém smyslu bychom to mohli pochopit jako rozdíl mezi katolickým a protestantským pojetím vztahu mezi člověkem a Bohem. Zatímco v katolické víře je věřící podroben autoritě kněžích, kteří zastupují pravdu Boží na zemi, ve víře protestantské se věřící jakožto jedinci vztahují k Bohu přímo a zjevenou pravdu mezi sebou komunikují a hledají ji společně. V Jaspersově filosofii tak lze vidět základ protestantské etiky, jež pravděpodobně přebírá jak od Kierkegaarda, tak je mu vlastním základem díky tomu, že vyrůstal v protestantské rodině. V kritickém ohledu by se dalo namítnout, že Jaspers ze svých partikulárních podmínek prostřednictvím filosofické abstrakce utváří univerzální filosofický fundament; snaží se ho navrhnout jako univerzální možnost přístupu ke svobodě a nastolení liberální komunikační pospolitosti. „Liberálnost, odvrácená od každé násilnosti, přikloněná k lidskému v jeho nepřehlédnutelných možnostech, spatřuje, miluje, myslí z principu: já jsem člověk a věřím, že nic lidského mi není cizí.“¹⁵⁰ Jaspersova filosofická víra je do jisté míry překladem protestantských theologických principů do jazyka filosofie: „v mnoha ohledech klíčové motivy v Jaspersově myšlení vlastně vycházejí z kritiky theologických pojmů, nebo alespoň z transpozice theologických kategorií do antropologické perspektivy.“¹⁵¹ Můžeme se ptát, jaký je účel tohoto překladu. Ten bychom mohli přičíst tomu, že Jaspers usiluje o transformaci partikulární víry ve filosofické principy, jež by se mohly stát univerzálními.

Podle Thornhilla se existenciální komunikace odehrává mimo politiku, vzniká tam, kde politický řád sám sebe omezuje a dává prostor svobodě ke kulturní a existenciální či etické komunikaci. Zatímco Max Weber, jenž Jasperse inspiroval svým motivem „odkouzlení světa“ tvrdil, že politická akce může sjednotit metafyzické a etické nároky na pravdu, Jaspers argumentuje, že politická pravda spočívá v tom, že politický řád osvobozuje a diferencuje sféry kulturní a etické interakce. Jaspers tak v kulturně liberálním smyslu chápe

¹⁴⁹ Thornhill, Ch., *Karl Jaspers: Politics and Methaphysics*. c. d., s. 27.

¹⁵⁰ Jaspers, K., *Atomová bomba a budoucnost lidstva. Politické vědomí v naší době*. c. d., s. 356.

¹⁵¹ Thornhill, Ch., *Karl Jaspers: Politics and Methaphysics*. c. d., s. 27.

politický řád jako oprávněný pouze do té míry, do níž nachází své meze, skrze které utváří a udržuje nepolitickou oblast svobody pro kulturní či existenciální komunikaci.¹⁵²

Existenciální komunikace zakládá politickou teologii, jež je přítomna v podloží Jaspersova díla.¹⁵³ Jaspers shledává, že skutečně transcendentální existenciální rozhodnutí je pouze to, které lze rozeznat jako stejně platné rozhodnutí druhého, čímž se lidské bytí udržuje otevřené pro komunikaci. Existenciální komunikace je tedy předpokladem pro liberální politickou teologii – liberální způsob uchopení politična. Jaspersova existenciální komunikace navrhuje jednotu v komunikaci, v otevřenosti dialogu, který má oporu v existenci, nikoli jednotu podrobenou autoritě.¹⁵⁴

Z pohledu Frankfurtské školy kritické teorie se pokusil Jaspersovu existenciální filosofii banalizovat Adorno, jako pouhý žargon autenticity, který promlouvá vznešenými, ale nic neříkajícími slovy. Adorno si klade otázku, zda autenticita či konkrétně autentická komunikace nevede k fašismu. Podle Adorna totiž člověk, jenž v komunikaci promlouvá žargonem autenticity, vyzařuje dojem, jakoby znal určité tajemství, a ačkoli ho nezná, stačí, aby mluvil tak, že ono tajemství zná a ostatní ne. V žargonu autenticity člověk předstírá, že mluví celý člověk, ne pouze myšlenka a to vzbuzuje dojem, že taková komunikace není masovou, běžnou, každodenní komunikací, a právě to vede k tomu, že se žargonu autenticity všichni snadno poddávají a souhlasí s ním. Adorno spatřuje největší nedostatek Jaspersovy filosofie v tom, že zapomíná na sociální problematiku, neboť podle Jasperse se každý člověk má soustředit na vystoupení z pouhého pobývání a dosáhnout existence, jenže jedinec se v každodenním životě cítí ohrožen, aniž by si byl schopen celkové ohrožení ujasnit, upřesnit. Jaspers tak nabízí jako řešení cestu autenticity, tedy příklon k transcenci, Bohu a tím podle Adorna zamlčuje a odvrací pozornost od sociálních poměrů.¹⁵⁵ Tato Adornova kritika se jeví jako prvoplánová a zastávaná kvůli odlišným filosofickým východiskům. Adornova kritika je spíše hodnotová a vychází z nesmiřitelnosti východisek a pozic a není věrná Jaspersovu stanovisku, neboť Jaspers sociální problematiku na několika místech řeší. Jaspers se ve svých úvahách několikrát zabývá tím, jak je každý člověk determinován situací, do níž se narodil. Ve *Filosofii* dokonce uvádí, že první mezní

¹⁵² Thornhill, Ch., *Karl Jaspers: Politics and Methaphysics*. c. d., s. 68–69.

¹⁵³ Jaspers, K., *Philosophy 2*. c. d., s. 93–95.

¹⁵⁴ Thornhill, Ch., *Karl Jaspers: Politics and Methaphysics*. c. d., s. 26.

¹⁵⁵ Adorno, T., *Žargon autenticity: k německé ideologii* (přel. A. Bakešová). Praha: Academia, 2015 s. 36.

situací je to, že se každý člověk v určité situaci vždy nachází. Jaspers si velmi dobře uvědomuje, že člověk je omezen tím, do jaké situace se narodí, že je to fakt, jenž nikdo nemůže ovlivnit.¹⁵⁶

Adorno mimo uvedeného upozorňuje na Jaspersův problematický vztah k víře: „Jaspersova existenciální filosofie si sice zvolila za patrona realisticky se neparujícího Maxe Webera, přesto však má co dělat s náboženstvím. Nesejde na tom, se kterým, když už tu jednou je, protože má poskytovat potřebnou vazbu nebo takovou vazbou být, a nestará se o to, zda je slučitelné s představou manipulované filosofie, kterou si Jaspers sám pro sebe rezervuje jako přednostní právo.“¹⁵⁷ Jaspersův vztah k náboženství je podle Adorna důkazem toho, že žargon autenticity navazuje na náboženskou víru, jež slibovala posmrtnou spásu. Autenticita u Jasperse slibuje „svět jako harmonii bytí“, neboť dosažení transcendence je možné již v tomto životě.¹⁵⁸ Tím Jaspers vyjadřuje, že život není zbytečný a poskytuje tak útěchu, že život lze prožít pozitivně.¹⁵⁹ Odehrává-li se Jaspersova existenciální komunikace mimo politiku, zůstává na rovině teoretického zamýšlení se a kritice, která poukazuje na omezenost existenciální filosofie ve vztahu k politice, lze dát do značné míry za pravdu.

Naopak Thornhill se pokusil rozvinout skrytou rovinu Jaspersovy filosofie, konkrétně existenciální komunikace, jež slouží jako substrát pro liberální politiku. Bod otevřenosti a dialogu poskytuje základ pro politické myšlení, nicméně svoboda jedince se pro Jasperse může uskutečňovat nezávisle na politice v depolitizovaném prostoru existenciální komunikace. Z toho vyplývá, že Jaspers se přímo nezabývá tím, jak přejít od existenciální svobody k politickému jednání (to činí Arendtová), jak od teoretické transcendentální svobody přejít k praktickému uskutečňování politických cílů, ať už jimi je odpor proti nespravedlnosti a totalitě, či boj za prosazování liberálního řádu. Jaspersovo pojetí otevřené existence však lze hájit tím, že svobodná existence je hrází, stojící proti násilí v podobě normativity a autoritářství.

¹⁵⁶ Jaspers, K., *Mezní situace*. c. d., s. 21.

¹⁵⁷ Adorno, T., *Žargon autenticity: k německé ideologii*. c. d., s. 26.

¹⁵⁸ Jaspers, K., *Úvod do filosofie*. c. d., s. 57.

¹⁵⁹ Adorno, T., *Žargon autenticity: k německé ideologii*. c. d., s. 28.

VII. Význam komunikace

Skutečnost, že byl Jaspers poznamenán válkou, je znatelná v celé jeho filosofii. Chápal svoji dobu jako roztříštěnou, ztrácející tradice, bez symboliky a transcendence. Člověk v nejistém světě hledá oporu ve filosofii. Filosofické vedení života podle Jasperse jde dvěma cestami. První je meditace (jakékoli zamýšlení v osamocení) a druhou komunikace (vzájemného porozumění ve společném jednání).

V Jaspersově pojetí existence je komunikace důležitá proto, že podmiňuje celé filosofování. Podle Jasperse je totiž filosofování založeno na *úžasu*, z kterého vychází touha po poznání, dále na *pochybnosti*, neboť to, co člověk poznal, chce podrobit kritickému zkoumání a nakonec je původem filosofování i *ztracenost* a *sebenalezení*. Tyto tři motivy pro filosofování nejsou bez komunikace možné.¹⁶⁰ Otřesen druhou světovou válkou Jaspers cítil, že si lidé rozumějí stále méně, chovají se k sobě lhostejně. „Dnes má pro nás rozhodující význam všeobecná situace, která tu fakticky vždy byla: že mohu i nemohu být s druhým zajedno v pravdě; že moje víra, právě když jsem si sám sebou jist, naráží na jinou víru; že někde na hranici jako by zůstával stále jen boj bez naděje na svornost, končící podmaněním nebo zničením; že poddajnost a pasivita vede ty, kteří ztratili víru, buď k slepému následování, nebo umíněnému vzdorování.“¹⁶¹

Existenciální komunikace je zároveň z části utrpením, Jaspers ji označuje jako „milující zápolení“. Člověk v komunikaci používá různé prostředky, dalo by se říct, že existující s další existencí spolu svádí při komunikaci boj. V tomto boji každý odevzdává druhému své vlastní zbraně a naopak; tento boj je láskyplný a má vést ke vzájemnému sblížení se. Oba účastníci autentické existenciální komunikace musí být svobodní a stát proti sobě upřímně. „Teprve v komunikaci se uskutečňuje každá jiná pravda, jenom v ní jsem sám sebou, nejen tím, že pouze žiji, nýbrž že žiji plně.“ Každá existence zastává svou existenciální pravdu, zároveň je i otevřená pravdě druhého. Původ filosofování pro Jasperse, mimo jiných ustavujících momentů, je především ve vůli k existenciální komunikaci, protože pouze v komunikaci se dosahuje cíle filosofie – niterného osvojení bytí, prosvětlení lásky a dovršování klidu.¹⁶²

¹⁶⁰ Jaspers, K., *Úvod do filosofie*. c. d., s. 16.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 20.

¹⁶² Tamtéž, 20–21.

Každý člověk žije v rozmanitosti vzájemně bojujících přesvědčení, což tvoří rozpor. Pokud si ale člověk uvědomí lidskost každého, s nímž se setká, pak nemůže považovat cizí a protichůdné názory a přesvědčení za nepřátelská. Jaspers tvrdí, že člověk musí při komunikaci odsunout vlastní pravdu a vyslechnout pravdu druhého, aby tak poznal ostatní a získal tak zkušenost, která spojuje všechny lidi: „až v myšlení ve vztahu k jinému a s jiným jsme si jistější sami sebou.“¹⁶³ Při setkání s druhým si člověk uvědomí svou vlastní existenciální pravdu spjatou s vlastní existencí, a tak se v existenciální komunikaci s druhým, stává sám sebou.

Naopak v dialogu tvrdohlavých a hašteřivých lidí se oba komunikující snaží přesvědčit druhého pomocí rozmanitých prostředků, že jeho názor je správný. Jaspers proti tomu klade rozhovor dvou milujících lidí, kterým se nejedná o vlastní přesvědčení, a tak je jejich rozhovor veden jako sblížující zápas, v němž se oba chtějí přesvědčit o pravdě.¹⁶⁴

Saner píše, že podle Jasperse je pobývání individuální a v komunikaci se každý komunikující vcičuje do ostatních svébytných existencí, dvě existence se tak nemohou stát jednou (jako např. v Aristotelově pojetí přátelství).¹⁶⁵ Jaspers tvrdí, že v komunikaci spolu jsou dvě svébytné existence, ale ideální existenciální komunikace je taková, kdy se dva lidé navzájem snaží nahlédnout do duší a dosáhnout jednoty. Prostřednictvím komunikace, v níž lidé budou jednotní, se lze přiblížit transcendenci. „Co spojuje, vede k Jednomu.“¹⁶⁶ Pojem „Jedno“ je jednou ze tří druhů šifer transcendence. Síla tohoto Jednoho přivádí člověka ze stavu rozptýlenosti k sobě samému, stává se totožný sám se sebou. „Jedno transcendence není nějaké obecné Jedno, nýbrž naplněná Jedinost. Nic nevylučuje, protože mimo ně nic není, neboť všechno je skrze ně.“¹⁶⁷ Je potřeba nezaměňovat Jedno s numerickým jedním, které vede k fanatismu.¹⁶⁸ V existenciální komunikaci, jež je aktivní mezní situací se pobývání stává existencí, překonává sebe samo a zakouší tak transcendenci. Existenciální komunikace je tedy východiskem transcendence.

Po vzoru stoické praxe Jasperse pracuje se zamyšlením především v podobě sebereflexe, díky níž si člověk zpřítomňuje to, co daný den dělal, řekl, zda to bylo dobře, či

¹⁶³ Jaspers, K., *Malá škola filozofického myšlení*. c. d., s. 77.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 78.

¹⁶⁵ Saner, H., *Karl Jaspers. Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. c. d., s. 100.

¹⁶⁶ Jaspers, K., *Šifry transcendence*, Praha: Vyšehrad, 2000, s. 84.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 83.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 88.

špatně; reflektuje svoji denní aktivitu a sám se sebou rozmlouvá, polemizuje a argumentuje o událostech rozhodnutích. Na základě toho všeho člověk potom posuzuje sám sebe. Člověk se musí zamýšlet i nad tím, co je v danou chvíli potřeba udělat, musí se orientovat v objímajícím, neztrácet se v něm, k čemuž slouží životní plány. Pomocí životních plánů tak dochází k určování horizontů života každého jedince a priorit v něm.¹⁶⁹

Komunikace je pro existenci nezbytná. „To, co v zamyšlení získávám pouze sám pro sebe – i kdyby to bylo vším – je jakoby ničím.“¹⁷⁰ Komunikace u Jasperse má trojí význam. Za prvé slouží ke sdělení lidských potřeb (objektivní způsoby komunikace), v objektivních způsobech komunikace vzácně prosvítá za určitých podmínek existenciální komunikace, v níž se oba komunikující stávají sami sebou a za třetí slouží ke sdělení pravdy. „Co se neuskutečňuje v komunikaci, ještě není, co v ní nakonec není založeno, nemá dostatečný základ. Pravda začíná u dvou.“¹⁷¹

Komunikace je ustavující podmínkou lidského bytí. V existenciální komunikaci se z pobývání stává existence – pobývání překonává sebe samo, dostává se k transcenci. Komunikace nemá pouze význam v životě jedince jakožto individua. Podle Jasperse totiž člověk může rozvinout své bytostné síly, včetně svobody, pouze tehdy, je-li neustále v produktivní komunikaci s druhými svobodnými individui. Demokracie je podle Jasperse nejlepší uspořádání společnosti, neboť pouze v demokratické společnosti se může neomezená komunikace rozvíjet spolu s rozvíjením svobody. Svoboda je empiricky nevykazatelná ze světa – poukazuje k transcendentálnímu základu. „Tato svoboda, tam, kde je, pociťuje sama sebe, jako by si byla darována. Ale odkud? Není-li ze světa, pochází z něčeho před světem.“¹⁷² Lidský život je tedy založen ve svobodě a transcenci, což znamená, že lidský život není pouhé pobývání ve světě, ale to, že lidský život je schopný přesáhnout sám sebe. Vzrůstá tedy apel na každého jednotlivce, aby se stal autentickou existencí a byl si vědom spojení, které je mezi svobodou a odpovědností a podle toho konal svá rozhodnutí. Každý člověk se rozhoduje a skrze jednotlivé lidi rozhoduje lidstvo o sobě samém; o tom, jaký bude jeho další vývoj. Jaspersovo pojetí odpovědnosti nejprve každé existence za sebe samu a později odpovědnost celého lidstva za budoucí vývoj je téměř

¹⁶⁹ Jaspers, K., *Úvod do filosofie*. c. d., s. 84.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 85–86.

¹⁷² Jaspers, K., *Šifry transcendence*. c. d., s. 73.

shodný s pojetím odpovědnosti u Sartra. Podle Sartra si člověk volí svoji vlastní existenci a zároveň je zodpovědný nejen za to, co zvolil pro sebe, ale i za všechny lidi. „Volbou sama sebe volím člověka.“¹⁷³ Zatímco u Jaspersa jsme si darováni ve svobodě, tak Sartre zastává přesvědčení, že člověk je odsouzen ke svobodě: „člověk je ke svobodě odsouzen, existence člověka je se svobodou totožná“.¹⁷⁴

Na mysl vyplývá středověký verš, jímž Jaspers zahájil i ukončil cyklus přednášek o šifrách transcendence:

„Nevím, odkud přicházím,
Jsem, avšak nevím kým,
Zemřu, aniž den svůj znám,
Kráčím, přitom nevím kam,
Že vesel jsem, divím se sám.“¹⁷⁵

¹⁷³ J. P. Sartre. *Existencialismus je humanismus* (přel. P. Horák). Praha: Vyšehrad, 2004, s. 19.

¹⁷⁴ Novozámská, J., *Existoval existencialismus? Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra*. Praha: Filosofie, 1998, s. 158.

¹⁷⁵ Jaspers, K., *Šifry transcendence* (přel. P. Elexová). Bratislava: Kalligram, 2004, s. 14.

Závěr

Úkolem diplomové práce bylo prozkoumání a objasnění konceptu komunikace ve filosofii existence Karla Jasperse. Jak jsme ukázali, existenciální komunikace je pro existenci nezbytná, protože se v ní formuje existence, člověk se stává sám sebou. Základním pojmem, od něhož se odvíjí celá Jaspersova filosofie, je pojem *Existenz* (existence), který Jaspers přebírá od Kierkegaarda. V návaznosti na Kierkegaarda existenci Jaspers popisuje jako vztah k sobě samému, k druhému a zároveň k transcendenci. Je to dynamický, tvůrčí proces stávání se sebou samým (*Selbst*).

Cílem diplomové práce bylo objasnit, jaký je rozdíl mezi objektivními způsoby komunikace a existenciální komunikací a projasnit, jaký je význam existenciální komunikace. Jaspers ve *Filosofii* rozděluje komunikaci na objektivní a existenciální. Objektivní způsoby komunikace jsou ty, jež se uskutečňují v každodenním, běžném životě. V objektivních způsobech komunikace zároveň prosvítá existenciální komunikace. Protože si Jaspers uvědomuje, že existence je vtělená do pobývání, je vázaná na podmínky pobývání a není tedy možné se vyvázat z toho, že člověk je jako pobývání, tudíž i existenciální komunikace prosvítá v rámci komunikace objektivní.

Existenciální komunikace může nastat, pokud jsou splněny podmínky jejího vzniku – samota, otevřenost a oboustranný zájem. Nelze ale existenciální komunikace dosáhnout tak, že by se člověk zaměřil pouze na tyto podmínky a snažil se úmyslně existenciální komunikaci vytvořit nebo napodobit, neboť existenciální komunikace je vzácný, téměř až posvátný okamžik, jenž nastává nečekaně.

Je nutné zdůraznit, že existenciální komunikace se neodvíjí od komunikačního tématu. Téma existenciální komunikace může být jakékoli, protože se nejedná o obsah rozhovoru, ale podmínky, jež komunikace musí splňovat pro to, aby byla komunikací existenciální. Jaspers označuje existenciální komunikaci jako „láskyplný boj“, jenž kvalifikuje jako aktivní mezní situaci, a také proto, že je to proces bolestivý, Jaspers existenciální komunikaci považuje za mezní situaci. V objektivních způsobech komunikace se každý člověk potvrzuje takový, jaký je, ale v existenciální komunikaci dochází k tvorbě nové existence,

člověk překonává, rozvíjí, utváří sám sebe pokaždé, když se objektivní komunikace prolomí do existenciální.

Objektivní způsoby komunikace jsou odcizenou formou komunikace, což ale neznamená, že jsou špatné nebo zavrženíhodné. Člověk potřebuje své potřeby a názory sdělovat v běžné komunikaci. Jaspers říká, že lidé v takové komunikaci jsou jako *ich* (*ego*) atomy – každý prosazuje svoje zájmy a potřeby. Čas od času se však každý člověk musí prolomit do existenciální komunikace, protože pouze v existenciální komunikaci se stává člověk sebou samým, díky tomu, že se komunikační partneři navzájem vyvádí z uzavřenosti, pomáhají si stát se sebou samými. Existenciální komunikace je jev, jenž přesahuje moc subjektu, vymyká se jeho vůli, nastává nečekaně.

Komunikace je podstatná nejen pro každého člověka, ale také pro společnost. Protože je každé pobývání založeno ve svobodě a transcendenci, tak může každý člověk neustále překonávat sám sebe, své pobývání ve světě. „*Každý sám sobě dluží to, čím jest.*“¹⁷⁶ Úkolem pobývání je stávat se skutečnou existencí a jednat s vědomím odpovědnosti za svá rozhodnutí. Skrze rozhodování jednotlivců poté lidstvo rozhoduje o budoucnosti. Budoucí vývoj světa a lidstva závisí na odpovědných rozhodnutích a skutcích lidí i každého jedince.¹⁷⁷

Je zřejmé, že Jaspers pojednává o komunikaci v těsné souvislosti s existencí, nesnaží se komunikaci objektivně odtrhnout od člověka a jeho vývoje, naopak zdůrazňuje to, že komunikace mezi lidmi se neustále proměňuje, vyvíjí a nelze ji projasňovat jinak než skrz existenci. Jaspersova koncepce komunikace je naprosto odlišná od pojetí komunikace strukturalistické lingvistiky (F. de Saussure, R. Jakobson, Pražský lingvistický kroužek) nebo logického pozitivismu (R. Carnap, M. Schlick, Vídeňský kroužek).

Již v „Úvodu“ se věnuje několik poznámek tomu, že Jaspers je přehlíženým filosofem, ačkoli jeho koncepce komunikace je podle mnohých výjimečná a pozoruhodná. Tématem nedocení Jaspersova pojetí komunikace se zabývá především Gordon, jenž spatřuje přínos Jaspersovy koncepce komunikace v tom, že do filosofie komunikace navrácí „srdce a duši“, neboť tradice teorie komunikace, vytvořila z komunikace disciplínu „bez pocitů“. Gordon se

¹⁷⁶ Jaspers, K., *Mezní situace*, c. d., s. 29.

¹⁷⁷ HEJDÁNEK, Ladislav. *Jaspers jako filosof*. *PAIDEIA: Philosophical EJournal of Charles University*. 2005, 2, č. 2. [online]. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia/index.php?sid=3&lng=cs&lsn=10&jiid=5&jcid=29>. ISSN 1214-8725.

obává, že se prohlubuje propast mezi teoreticky zpracovanými koncepcemi komunikace a tím, jak komunikace probíhá při každodenních setkáních.¹⁷⁸

Jaspersova filosofie komunikace se tomuto vymyká. Jaspersovo pojetí existenciální komunikace je od existence neoddělitelné, dokonce pro existenci je existenciální komunikace nezbytná. Pro Jasperse není komunikace pouze jako prostředek dorozumění a sdělení potřeb, nýbrž komunikace v každodenním životě je důležitá proto, že pouze v ní ve vzácných okamžicích prosvítá komunikace existenciální, díky níž se člověk stává sebou samým. „Láska v existenciální komunikaci mezi lidmi, kteří se tak stávají sami sebou, je nejvyšší možností v tomto životě.“¹⁷⁹

Jaspersova filosofie existence a nezbytnost, kterou přiřkl komunikaci, se může jevit jako naivní existenciální patos (a proto ji také kritizuje Adorno), ale je nutné připomínat, že Jaspersova filosofie vznikla tváří v tvář německému nacismu a jak píše Gordon: „Jaspersova filosofie byla ukována v plamenech zla.“¹⁸⁰

¹⁷⁸ Gordon, R., D., Karl Jaspers: Existencial philosopher of dialogical communication. *Southern Communication Journal* č. 65, Memphis: Winter, 2000, s. 105.

¹⁷⁹ Kaufmann, W., *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*. New York: Meridian Books, Inc., 1956, s. 224.

¹⁸⁰ Gordon, R., D., Karl Jaspers: Existencial philosopher of dialogical communication. c. d., s. 108.

Bibliografie

a) Primární literatura:

- JASPERS, Karl, *Atomová bomba a budoucnost lidstva. Politické vědomí v naší době* (přel. M. Váňa). Praha: Academia, 2016.
- JASPERS, Karl, *Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung*. München: Piper, 1962.
- JASPERS, Karl, *Duchovní situace doby* (přel. M. Váňa). Praha: Academia, 2008.
- JASPERS, Karl, *Filosofická víra* (přel. A. Havlíček). Praha: OIKOYMENH, 1994.
- JASPERS, Karl, *Malá škola filozofického myslenia* (přel. P. Elexová). Bratislava: Kalligram, 2002.
- JASPERS, Karl, *Mezní situace* (přel. V. Němec). Praha: OIKOYMENH, 2016.
- JASPERS, Karl, *Otázka viny* (přel. J. Navrátil). Praha: Academia, 2006.
- JASPERS, Karl, *Philosophy 1* (přel. E. B. Ashton). Chicago: The University of Chicago Press, 1969.
- JASPERS, Karl, *Philosophy 2* (přel. E. B. Ashton). Chicago: The University of Chicago Press, 1970.
- JASPERS, Karl, *Psychologie der Weltanschauungen*. Berlin: Springer, 1919.
- Jaspers, Karl, *Rozum a existencia* (přel. P. Elexová). Bratislava: Kalligram, 2003.
- JASPERS, Karl, *Šifry transcendence* (přel. Vl. Zátka). Praha: Vyšehrad, 2000.
- JASPERS, Karl, *Šifry transcendencie* (přel. P. Elexová). Bratislava: Kalligram, 2004.
- JASPERS, Karl, *Úvod do filosofie* (přel. A. Havlíček). Praha: OIKOYMENH, 1996.
- JASPERS, Karl, *Wohin treibt die Bundesrepublik?* München, 1966.

b) Sekundární literatura:

- ADORNO, Theodor, *Žargon authenticity: k německé ideologii* (přel. A. Bakešová). Praha: Academia, 2015.

- BRUEHLOVÁ, Elisabeth-Young, *Freedom and Karl Jasper's philosophy*. Yale University Press, 1981.
- CROWELL, Steven, *Existentialism, The emergence of Existence as a Philosophical Problem*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. 25. 6. 2015 [online]. Dostupné z: <http://plato.stanford.edu/entries/existentialism/>.
- ČERNÝ, Václav, *První sešit o existencialismu*, Praha: Václav Petr, 1948.
- GADAMER, Hans-Georg, *Gesammelte Werke. Bd. 10. Hermeneutik im Rückblick*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1995.
- GORDON, Ronald, D., Karl Jaspers: Existencial philosopher of dialogical communication. *Southern Communication Journal*, č. 65, Memphis: Winter, 2000.
- HAVELKA, Miloš, Věda a filosofie: problém pravdy. In: Karl Jaspers, *Šifry transcendence*, Praha: Vyšehrad, 2000.
- HAEFFNER, Gerd, Karl Jaspers. In: Coreth, E., Ehlen, P., Haeffner, G., Ricken, F., *Filosofie 20. století* (přel. B. Horyna). Olomouc, 2006.
- HEJDÁNEK, Ladislav, Člověk a jeho „dluhy“. In: Karl Jaspers. *Otázka viny* (přel. J. Navrátil). Praha: Academia, 2006.
- HEJDÁNEK, Ladislav, *Jaspers jako filosof. PAIDEIA: Philosophical EJournal of Charles University*. 2005, 2, č. 2. [online]. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia/index.php?sid=3&lng=cs&lsn=10&jiid=5&jcid=29>. ISSN 1214-8725.
- JANKE, Wolfgang, *Filosofie existence* (přel. M. Sobotka). Praha: Mladá fronta, 1995.
- JOHANNESSEN, Richard, L., The emerging concept of communication as dialogue. *Quarterly Journal of Speech*, 1971.
- KAUFMANN, Walter, *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*. New York: Meridian Books, Inc., 1956.

- KIERKEGAARD, Sören, *Filosofické drobky aneb Drobátko filosofie* (přel. M. Thulstrupová). Olomouc: Votobia, 1997.
- MATSON, Floyd, W., MONTAGU, Ashley, *Human Dialogue. Perspectives on communication*. New York: Free Press, 1967.
- OLŠOVSKÝ, Jiří, *Niternost a existence. Úvod do Kierkegaardova myšlení*. Praha: Akropolis, 2005.
- PATOČKA, Jan, Karl Jaspers. In: *Fenomenologické spisy I*. Praha: OIKOYMENH, 2008.
- RÖHDE, Peter P., *Kierkegaard* (přel. J. Horák). Olomouc: Votobia, 1995.
- SALAMUN, Kurt, *Karl Jaspers*. München: Beck, 1985.
- SALAMUN, Kurt, Karl Jaspers' Conceptions Meaning of Life. *An International Journal in Philosophy, Religion, Politics, and the Arts*, University of Graz, 2006.
- SANER, Hans, *Karl Jaspers. Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Hamburg: Rowohlt, 1970.
- SANER, Hans, *Zur Dialektik von Einsamkeit und Kommunikation bei Karl Jaspers*. In: Hybašek-Salamun, E., Salamun, K., *Jahrbuch der Österreichischen Karl-Jaspers-Gesellschaft*. Wien: VWGO, 1988.
- SARTRE, Jean-Paul, *Existencialismus je humanismus* (přel. P. Horák). Praha: Vyšehrad, 2004.
- SOBOTKA, Milan, Karl Jaspers. Život a dílo. In: *Duchovní situace doby*. Praha: Academia, 2008.
- THORNHILL, Chris, *Karl Jaspers, Early writings*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Dostupné z: <http://plato.stanford.edu/entries/jaspers/>.
- THORNHILL, Chris, *Karl Jaspers: Politics and Metaphysics*. London and New York: Routledge, 2013.

- THURNHER, Rainer, RÖD, Wolfgang, SCHMIDINGER, Heinrich, *Filosofie 19. a 20. stol. III., Filosofie života a filosofie existence* (přel. M. Petříček). Praha: OIKOYMENH, 2009.
- THURNHER, Rainer. Karl Jaspers. In: Röd, W. Thurnher, R. Schmidinger, H. *Filosofie 19. a 20. století III* (přel. M. Petříček). Praha: OIKOYMENH, 2009.

c) Ostatní literatura:

- ARENDTOVÁ, Hannah, *Původ totalitarismu I-III.* (přel. Rybka, Fraňková, Strettiovi, Vebrová). Praha: OIKOEMNH, 2000.
- ARISTOTELES, *Etika Nikomachova* (přel. A. Kříž). Praha: Jan Laichter, 1937.
- BALLESTREM, Karl, OTTMANN, Henning, *Politická filosofie 20. století.* Praha: OIKOYMENH, 1993.
- HEIDEGGER, Martin, *Bytí a čas* (přel. I. Chvatík, P. Kouba, M. Petříček, J. Němec). Praha: OIKOYMENH, 1996.
- KANT, Immanuel, *Základy metafyziky mravů* (přel. L. Menzel). Praha: Svoboda, 1990.
- NOVOZÁMSKÁ, Jana, *Existoval existencialismus? Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra.* Praha: Filosofia, 1998.